

Espoon kotouttamis- ohjelma 2022–2025

Espoosta Suomen
paras kotouttaja!

Sisällys

1. Taustaa.....	3
1.1. Ohjelman sisältö ja tarkoitus.....	3
1.2. Kunnan tehtävä ja kotoutumisen edistäminen	3
1.3. Ohjelman valmistelu- ja seurantavastuu	4
1.4. Suomen ja Espoon kasvu ja maahanmuutto	4
1.5. Vieraskielisten moninaisuus	5
1.6. Terminologia ja tilastolliset indikaattorit.....	6
1.7. Tiedon hyödyntäminen kotoutumisen tukena.....	6
1.8. Ruotsiksi kotoutuminen.....	7
1.9. Kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden vastaanotto.....	8
1.10. Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen vaikutukset	8
2. Yhtenäinen ja yhdenvertainen kasvun ja oppimisen polku..	10
2.1. Oppimistulosten erot.....	10
2.2. Varhaiskasvatus	11
2.3. Koulutus ja koulutustason periytyminen.....	12
2.4. Alueellinen eriytyminen varhaiskasvatuksen ja peruskoulun näkökulmasta	13
2.5. Suomi ja ruotsi toisena kielenä -oppimäärä.....	15
2.6. Kiusaaminen ja koululaisten yksinäisyys	15
2.7. Yhdenvertaisen kasvun- ja oppimispolut tavoitteet ja mittarit:	16
3. Työllisyys ja yrittäminen.....	17
3.1. Väestöllinen ja taloudellinen huoltosuhde.....	17
3.2. Työllisyys ja työttömyys.....	18
3.3. Työttömyysturvan uudistus ja Espooseen kohdistuvat vaikutukset.....	18
3.4. Työllistymisen ja työttömyyden taustatekijöitä.....	20
3.5. Maahanmuuttajat ja työvoiman saatavuus.....	20
3.6. Maahanmuuttajanaisten työllisyys.....	21
3.7. Yleisten työllisyyspalveluiden asiakaslähtöisyys.....	21

3.8. Erityisesti maahanmuuttajille suunnatut työllisyyspalvelut.....	22
3.9. Talent Espoo.....	23
3.10. Työllisyyteen ja yrittämiseen liittyvät tavoitteet ja mittarit	25
4. Alkuvaiheen kotoutuminen	26
4.1. Sanna Marinin hallituksen linjauksia alkuvaiheen kotoutumisen tukemisesta.....	26
4.2. Johdantojakso.....	26
4.3. Työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajanaiset ja kohderyhmän tavoittaminen.....	27
4.4. Alkuvaiheen tuki ja hallintorakenteiden suuret uudistukset....	28
4.5. Alkuvaiheen kotoutumisen edistämisen jatkovalmistelu.....	29
5. ”Kaikkien Espoo” arjessa	30
5.1. Poliittinen osallistuminen, viestintä ja vuoropuhelu	30
5.2. Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset.....	31
5.3. Kulttuuri, liikunta ja nuorisotyö	31
5.4. Maahanmuuttajat ja ikääntyminen.....	33
5.5. Hyvinvoinnin edistäminen ja suhde hyvinvointialueeseen	33
5.6. Turvallisuus.....	34
5.7. Kaupungin henkilöstö.....	34
5.8. ”Kaikkien Espooseen” liittyvät tavoitteet ja mittarit	35

Kuvat: Elido Oy, Taru Turpeinen, Olli Häkämies, Johanna Taskinen, Janne Ketola

Espoon kotouttamisohjelma 2022–2025 käsiteltiin kaupunginhallituksessa 16.5.2022 ja kaupunginvaltuustossa 13.6.2022.

1. Taustaa

1.1. Ohjelman sisältö ja tarkoitus

Espoo-tarinassa, eli kaupungin strategiassa valtuustokaudelle 2021–2025, kaupunginvaltuusto on asettanut yhdeksi seitsemästä valtuustokauden tavoitteesta Espoolle olla ”Suomen paras kotouttaja”.

Tämä Espoon kotouttamisohjelma ei pyri olemaan kaikenkattava tai yksityiskohtainen suunnitelma kotoutumisesta tai sen tukemisesta Espoossa. Sen sijaan tarkoituksena on nostaa esiin keskeisiä kehityskulkuja ja linjata, miten toimeenpannaan valtuuston asettamaa kotouttamispolitiikan tavoitetta.

Kotouttamisohjelman tärkeimpiä teemoja ovat:

1. Maahanmuuttajien lasten kasvatus- ja koulutus.
2. Maahanmuuttajien työllisyys.
3. Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen.

Jotta valtuustokauden tavoitteessa onnistutaan, kotouttamisohjelman ja tulosityksiköiden tavoitteiden tulee muodostaa yhdessä toimiva kokonaisuus.

Ohjelma on jaettu neljään osaan:

1. Yhtenäinen ja yhden- vertainen oppimisen polku Tavoitteet & mittarit luvussa 2.7	2. Työllisyys ja yrittäminen Tavoitteet & mittarit luvussa 3.10
3. Alkuvaiheen kotoutumisohjelma Tavoitteet täsmentyvät uuden säätelyn myötä	4. ”Kaikkien Espoo” arjessa Tavoitteet & mittarit luvussa 5.8

1.2. Kunnan tehtävä ja kotoutumisen edistäminen

Kuntalain mukaan kunnan tehtävä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla. Lain tavoite on kaikkien kuntalaisten suhteen sama heidän taustastaan riippumatta. Espoo-tarinassa valtuusto on nostanut saman kuntalaisten yhdenvertaisuutta koskevan periaatteen esiin: ”Jokainen Espoossa asuva on espoolainen”.

Kotoutumisen edistämisestä säädetyn lain (30.12.2010/1386) 32 §:n mukaan kunnan on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma. Sen hyväksyy kunnanvaltuusto. Ohjelma tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa.

Espoolaisista viidesosa on jo nyt vieraskielisiä. Heidän osuutensa nousee valtuustokauden aikana lähelle neljäsosaa. Maahanmuuttajien kotoutumista ei siis tästäkään syystä ensisijaisesti tueta muusta palveluiden tuotannosta erillisessä 'kotoutumisen kuplassa'.

Kyse on ennen kaikkea siitä, miten kaupungin elinvoimaisuudesta ja kaikkien kaupunkilaisten hyvinvoinnista voidaan nykyisellä väestörakenteella huolehtia osana asiakaslähtöisiä peruspalveluita. Esimerkiksi varhaiskasvatus, perusopetus, toisen asteen koulutus, vapaa sivistystyö sekä työllisyyspalvelut ovat keskeisiä maahanmuuttajien kotoutumista edistäviä palveluita.

Käynnissä olevat suuret hallintorakenteiden muutokset vaikuttavat kaikkiin neljään kotouttamisohjelman sisältökokonaisuuteen.

Kotouttamispolitiikan toimeenpanoon vaikuttavat merkittävästi sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuun siirtyminen kaupungilta Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle sekä työ- ja elinkeinopalveluiden siirtyminen vuonna 2024 käynnissä olevan työllisyyskokeilun jälkeen valtiolta kaupungin järjestämisvastuulle. Rakenteellisia vaikutuksia on myös oppivelvollisuuden laajentamisella sekä jatkuvan oppimisen uudistuksella.

Kotouttamisohjelmaa kirjoitettaessa alkuvuonna 2022 on osin hahmottumatta, miten kotouttamisen rahoitus, säätely ja eri toimijoiden roolit uudistusten myötä muuttuvat. Esimerkiksi alkuvaiheen kotoutumisohjelmaa koskevista pykälistä säädettäneen eduskunnassa vuoden 2022 aikana ja pykälät astunevat voimaan 2024 (lisää asiasta luvussa 4). Kotouttamisohjelman sisältö konkretisoituukin alla olevien linjausten mukaisesti yksittäisissä päätösesityksissä valtuustokauden aikana.

1.3. Ohjelman valmistelu- ja seurantavastuu

Espoon kaupungin konsernihallinnon toimintaohjeen mukaan kaupungin strategiyksikön kansainvälisyys ja maahanmuutto -vastuualue vastaa maahanmuuttoasioiden ja kotouttamispolitiikan strategisesta suunnittelusta, niiden toimeenpanon ohjauksesta sekä kotouttamisohjelman valmistelusta ja seurannasta.

Kaupunginhallitus vastaa hallintosäännön mukaan kotouttamisen edistämisen periaatteista. Sille ja kaupungin kotoutumisen edistämisen neuvottelukunnalle raportoidaan ohjelman toimeenpanosta ja tuloksista vuosittain.

1.4. Suomen ja Espoon kasvu ja maahanmuutto

Espoolla on erityinen intressi huolehtia siitä, että julkisten palveluiden rahoituksessa huomioidaan Espoon ja muun pääkaupunkiseudun rooli Suomen kotouttamispolitiikan toimeenpanossa. Puolet Suomen vieraskielisistä asukkaista asuu Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla.

Suomen väestö ja työllisten määrä kasvavat yksinomaan maahanmuuton kautta. Hallitus linjasi syksyllä 2021 julkaistussa tiekartassaan, että työperusteinen maahanmuutto halutaan vähintään kaksinkertaistaa nykytasosta vuoteen 2030 mennessä.

Hallituksen eduskunnalle vuonna 2021 laatiman selonteon mukaan vuosina 2000–2017 suomalaistaustaisten työllisten määrä väheni noin 10 000 henkilöllä, mutta ulkomaalaistaustaisten työllisten määrä kasvoi noin 100 000 henkilöllä. Samansuuntainen kehitys jatkunee.

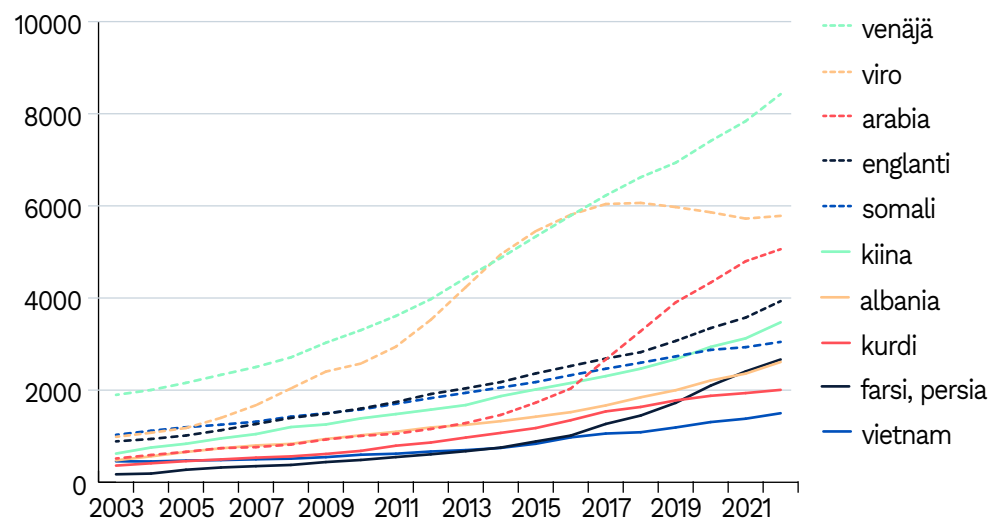
Pääkaupunkiseudun vieraskielisten väestöennusteen mukaan kaikissa alle eläkeikäisissä ryhmissä vieraskielisten osuus espoolaisista nousee 2035 mennessä yli kolmasosaan.

1.5. Vieraskielisten moninaisuus

Espoolaiset puhuvat noin 150 kieltä äidinkielenään.

Vuonna 2018 aasialaistaustaisten osuus Espoon ulkomaalaistaustaisista asukkaista oli Espoossa 37 prosenttia (vrt. muu pääkaupunkiseutu 27–28 %). Aasialaistaustaisten suhteellisen suuri osuus liittyy heidän merkittävään rooliinsa Aalto-yliopiston kampuksella, tutkimuslaitoksissa sekä erityisesti teknologia-alan yrityksissä. Eurooppalaistaustaisia (ml. Venäjältä ja muualta entisen Neuvostoliiton alueelta lähtöisin olevat) Espoon ulkomaalaistaustaisista oli 46 prosenttia ja afrikkalaistaustaisia 12 prosenttia. Venäjänkieliset ovat edelleen suurin vieraskielisten ryhmä.

Espoon kymmenen puhutuinta vierasta kieltä 1.1.2003–2021

Tietoa väestökehityksestä

- Espoossa oli 2022 alussa noin 60 000 vieraskielistä asukasta.
- 2021 päättyneellä valtuustokaudella vieraskielisten espoolaisten asukasmäärä kasvoi vuodessa keskimäärin yli 3 600 hengellä.
- Espoon vieraskielisten kaupunkilaisten määrä on kymmenkertainen suomalaisen mediaanikunnan asukasmäärään verrattuna.
- Kaupunkilaisista 20 % ja alle 45-vuotiaista työikäisistä espoolaisista 27 % puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea.
- Suomen vieraskielisistä asukkaista 13 % on espoolaisia.
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen vieraskielisistä asukkaista 83 % on espoolaisia.
- Vuosina 2018–2020 vieraskielisen väestön kasvu Espoossa jakaantui eri väestökasvun osatekijöihin näin:
 - » Syntyvyyden enemmitys 19 % (2 077 henkeä)
 - » Maan sisäinen muuttoliike 27 % (2 988 henkeä)
 - » Siirtolaisuus 54 % (5 844 henkeä)
- Suomessa vuonna 2021 ensimmäisiä oleskelulupia myönnettiin ja EU-kansalaisten rekisteröintejä tehtiin yhteensä 55 636 seuraavin perustein:
 - » Työ 25 298
 - » EU-kansalaisten rekisteröinti 11 190
 - » Perhe 9 821
 - » Opiskelu 5 837
 - » Kansainvälinen suojelu 3 023
 - » Muut 467

1.6. Terminologia ja tilastolliset indikaattorit

Kotoutumisesta keskusteltaessa, ja tämänkin ohjelman tekstissä ja seurantamittareissa, tilastoissa tarkastellaan vaihtelevasti ulkomaan kansalaisia, vieraskielisiä tai ulkomaalaistaustaisia.

Ulkomaalaistaustaisuus – Tilastokeskuksen määritelmän mukaan ulkomaalaistaustaisen henkilön molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Määritelmä on selkeä ja muita vaihtoehtoja neutraalimpi, mutta sitä koskevaa tietoa ei juuri löydy tietojärjestelmistä, joihin tiedot palveluiden käytöstä kertyvät.

Äidinkieli – Kielen käyttäminen maahanmuuttajataustan indikaattorina on pulmallinen siksi, että tieto äidinkielestä perustuu henkilön omaan tai vanhempiensa ilmoitukseen. Se ei aina anna hyvää kuvaa, mikä on henkilön vahvin kieli.

Kansalaisuus – Muun muassa työhallinto hyödyntää kansalaisuutta maahanmuuttajataustan indikaattorina. Heikkoutena on, että silloin tarkastelun ulkopuolelle jäävät Suomen kansalaisuuden jo saaneet ja heidän jälkeläisensä. Heidän tilanteensa poikkeaa kuitenkin monin tavoin tilastollisesti tarkasteltuna niin sanotusta kantaväestöstä.

Kun tässä ohjelmassa puhutaan ”maahanmuuttajista” ilman tarkempaa määrittelyä, viitataan sillä ulkomailla syntyneisiin ulkomaalaistaustaisiin.

1.7. Tiedon hyödyntäminen kotoutumisen tukena

Julkishallinnon päätöksenteon tueksi tarvitaan tietoa esimerkiksi eri väestöryhmien välisistä hyvinvointieroista. Ilman kattavaa tietopohjaa on vaikeaa tehdä perusteltuja päätöksiä. Tietoa tarvitaan muun muassa kun pyritään ehkäisemään Espoo-tarinassakin esiin nostettua hyvinvointierojen kasvua.

Ulkomaalaisia, vieraskielisiä tai ulkomaalaistaustaisia koskevan tilastotiedon kerääminen tai analysointi kenenkään tietosuoja-vaarantamatta ei tarkoita, että tilastojen takaa löytyviä kaupunkilaisia pidettäisiin jollain tavalla ulkopuolisina.

Inklusiivisten palveluiden kehittämisessä keskeistä on, että muuta väestöä heikommassa asemassa olevien kaupunkilaisten palveluiden käytöstä on tietoa käytettävissä. Inklusioperiaatteen mukaisesti erilaisia vähemmistöjä tuetaan toimimaan yhteisöissä yhdenvertaisina muiden kanssa. Yhdenvertaisuuden hyvä huomioiminen jonkin erityisen ryhmän näkökulmasta edistää samalla sitä, että palvelut ovat soveltuvia mahdollisimman monelle kaupunkilaiselle heidän taustastaan riippumatta.

Kotouttamispolitiikan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden vahvistaminen kaipaa tuekseen tutkittua tietoa ja palvelutuotannon johtamisen tietopohjan parantamista. Tässä Espoo pyrkii edelleen vahvistamaan kumppanuuttaan korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa.

1.8. Ruotsiksi kotoutuminen

Perustuslain ja kielilain lähtökohdista on tärkeää, että Espoossa voi kotoutua myös ruotsin kielellä.

Ruotsin ensisijaiseksi kotoutumisen kieleksi valitsevia on tällä hetkellä melko vähän. Vuonna 2020 vieraskielistä perusopetuksen oppilaista yksi prosenttia osallistui ruotsinkieliseen opetukseen.

Ruotsin kielellä kotoutujien pienestä määrästä johtuen kaikista kotoutumiseen liittyvistä kysymyksistä ei ole mahdollista tuottaa yksilöiden tietosuojaa vaarantamatta samanlaista tietoa kuin suomenkielisten palveluiden osalta. Esimerkiksi yksittäisen luokkatason vieraskielisten oppilaiden oppimistulokset ovat tällaista tietoa.

Espoon peruspalveluissa palveluita tarjotaan kotoutujille kielilain mukaisesti tarvittaessa myös ruotsiksi ja palveluissa otetaan huomioon maahanmuuttajien mahdollisuudet vaikuttaa itse kotoutumiskielen valintaan. Erityisen tärkeä rooli tässä työssä on Espoon ruotsinkielisillä sivistyspalveluilla.

Ruotsin kielellä kotoutujia palvelevat ratkaisut perustuvat usein rakenteellisten ratkaisujen sijaan nykyisten palvelupolkujen joustavuuteen. Tarvittaessa luodaan uusia tällaisia polkuja. Henkilöstön osaamista kehitetään. Varmistetaan, että palveluohjaus toimii maahanmuuttajien neuvonta- ja ohjauspalveluista myös ruotsinkielisiin palveluihin.

1.9. Kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden vastaanotto

Kansainvälisen suojelun perusteella Suomeen oleskeluluvan saaneisiin maahanmuuttajiin kuuluvat kiintiöpakolaiset, oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat ja perheen yhdistämisen kautta Suomeen saapuneet.

Espoo on ottanut vastaan näihin ryhmiin kuuluvia ihmisiä vuodesta 1989. Erityisesti yksin maahan alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleiden vastaanotossa ja kotoutumisen tukemisessa Espoolla on ollut merkittävä rooli.

Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden tulisi lain mukaan siirtyä kuntiin ELY-keskuksen ja kuntien välisten sopimusten mukaisesti. Tosiasiassa kuitenkin erityisesti tämä ryhmä siirtyy vastaanottojärjestelmän piiristä kuntalaiseksi pääasiassa itsenäisesti, ilman että uusi kotikunta voi vaikuttaa asiaan.

Espoo on sopinut Uudenmaan ELY-keskuksen kanssa vuosittain Espooseen osoitettavien määräksi 30 henkilöä. Kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneet ovat saaneet alkuvaiheen kotoutumiseen tukea perhe- ja sosiaalipalveluihin kuuluvilta maahanmuuttajapalveluilta. Uusien asiakkaiden määrä on viime vuosina ollut noin 700 henkeä. Uusista tulijoista siis vain viitisen prosenttia on tullut espoolaiseksi lain kuvaamalla tavalla. Ennen syksyn 2015 poikkeuksellista turvapaikanhakijatilannetta maahanmuuttajapalveluiden uusien asiakkaiden osuus kaupungin vieraskielisen väestön kasvusta oli vuosittain 5–10 prosenttia. Korkeimmillaan osuus on noussut hiukan alle 20 prosenttiin.

Sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluiden rakenteellisten uudistusten myötä kotoutumisen edistämistä koskevaa lakia ollaan uudistamassa. Jos laissa edellytetään jatkossakin kuntapaikoista tehtävää kaupungin päätöstä, pidetään kuntapaikkojen määrä 30 hengessä.

Lukuun eivät sisälly Espoossa sijaitsevista perheryhmäkodeista kirjoilla olevat tai kotouttavassa perhehoidossa olevat lapset, joille on myönnetty oleskelulupa heidän tultuaan yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen. Vuoden 2022 alussa perheryhmäkodeissa oli yhteensä 19 paikkaa ja kotouttavassa perhehoidossa koulutettuja perheitä 10.

Kaupunginhallitukselle annetaan valtuudet nostaa tarvittaessa määräaikaista kuntapaikkojen määrää erillisellä päätöksellä. Kuntapaikkojen määrää on nostettu poikkeuksellisesti kaupunginhallituksen päätöksillä vuonna 2014 Syyrian kriisin ja vuonna 2021 Afganistanista tehtyjen evakointien takia.

1.10. Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen vaikutukset

Venäjän armeija laajensi vuodesta 2014 käynnissä ollutta sotaa Ukrainan kanssa hyökkäämällä 24.2.2022 laajamittaisesti maahan.

UNHCR:n huhtikuun puolivälin jälkeen 2022 tekemän arvion mukaan noin 12 miljoonaa ihmistä on joutunut jättämään kotinsa sodan seurauksena. Näistä noin 5 miljoonaa ihmistä on paennut maasta.

Ukrainasta paenneiden auttamiseksi EU:ssa on otettu käyttöön tilapäisen suojelun direktiivi. Sen piiriin kuuluville myönnetään oleskeluluvat enintään 3 vuodeksi. Asiaa koskeva neuvoston päätös tuli voimaan 4.3.2022 ja Suomessa valtioneuvosto päätti direktiivin soveltamisalasta 7.3.2022.

Suomesta on turvapaikkaa tai tilapäistä suojelua hakenut 21.4. mennessä 19 600 ukrainalaista. Todellisuudessa Suomeen paenneiden määrä on suojelua hakeneiden määrää suurempi. Kaikki eivät hae suojelua heti maahan saavuttuaan. Naisten ja lasten osuus suojeluhakemuksen jättäneistä on ollut 90 prosenttia.

Suomen lähtökohtana on ollut, että tilapäisen suojelun piirissä olevat, yllä mainittuihin ryhmiin kuuluvat henkilöt eivät ole kuntalaisia, vaan saavat majoituksen, sosiaali- ja terveystalvelut sekä välttämättömän toimeentulon maahanmuuttoviraston ohjauksessa toimivalta vastaanottojärjestelmältä. Tilapäistä suojelua hakeneella on oikeus työntekoon heti, kun hän on jättänyt hakemuksensa. Suomessa kaikilla on perustuslain mukaan oikeus maksuttomaan perusopetukseen, mutta oppivelvollisuus ei koske vastaanottojärjestelmän ja tilapäisen suojelun piirissä olevia. Tilapäisen suojelun piirissä huhtikuussa 2022 olevista noin 70 prosenttia on yksityismajoituksessa vastaanottokeskuksen järjestämän majoituksen sijaan. Yksityismajoittajia on määrällisesti eniten pääkaupunkiseudun suurissa kaupungeissa ja Turussa.

Kuntalaisuuden ulkopuolelle jääminen jättää ilmaan monia kysymyksiä kuntalaispalveluiden (mm. neuvolat, varhaiskasvatus, työllisyyspalvelut, vammaispalvelut) ja maahanmuuttoviraston vastaanottojärjestelmän palveluiden rooleista ja rahoituksesta. Espoon kaupunki ratkoo näitä kysymyksiä aktiivisesti toimivaltaisten viranomaisten kanssa.

Hallitus on ilmoittanut 5.4.2022 arvioivansa kesäkuun 2022 loppuun mennessä tarvittavat lisäpäätökset ja lakimuutokset varmistaakseen tilapäisen suojelun piirissä olevien palvelut sekä edellytykset kotikuntaoikeuteen.

Mahdollinen kotikuntaoikeus muuttaisi tilannetta merkittävästi Espoon kaupungin näkökulmasta. Odotettavissa on, että se toisi pääkaupunkiseudun suuriin kaupunkeihin lyhyessä ajassa tuhansia uusia kuntalaisia yhdenvertaisesti tarjottavien kuntalaispalveluiden piiriin.

2. Yhtenäinen ja yhdenvertainen kasvun ja oppimisen polku

Espoo-tarinan mukaan ”maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimistulosten ero kantaväestöön puolitetaan valtuustokauden aikana oppimistuloksia nostamalla”. Oppimistuloksia parannetaan yhtenäisellä kasvun- ja oppimispolulla, jossa varhaiskasvatuksella, esiopetuksella, perusopetuksella ja toisen asteen koulutuksella on kaikilla oma tärkeä roolinsa. Onnistumisen edellytys on aktiivinen yhteispeli maahanmuuttajataustaisten vanhempien ja yhteisöjen kanssa.

2.1. Oppimistulosten erot

Maahanmuuttajataustaisten lasten oppimistulosten nostaminen lähemmäs suomalaistaustaisten tuloksia on tärkeää. Keskeinen kotouttamispolitiikan onnistumisen testi on, että lapsena Suomeen muuttaneet tai täällä syntyneet ulkomaalaistausteiset lapset pärjäävät aikuistuuksaan yhdenvertaisesti suomalaistaustaisten ikätoveriensa kanssa.

Asian painoarvoa nostaa, että vieraskieliset espoolaiset ovat muita kaupunkilaisia nuorempia: Syksyllä 2021 kaupunkilaisista oli vieraskielisiä 20 prosenttia, mutta koulutiensä aloittaneista ensimmäisen luokan oppilaista heitä oli 27,5 prosenttia. Espoo-tarinassa kasvatus- ja koulutuspalveluiden lähtökohtana on, että kaikki saavat päiväkodeista ja kouluista hyvät lähtökohdat elämään, jatko-opintoihin ja työhön perheen taustasta tai varallisuudesta riippumatta.

Oppimiserojen puolittaminen valtuustokauden aikana on kunnianhimoinen tavoite. Ero ulkomaalaistaustaisten ja muiden lasten oppimistuloksissa on OECD-maissa suurin Suomessa ja Meksikossa. Osittain ero selittyy sillä, että Suomessa suomalaistaustaisten lasten tulokset ovat kansainvälisessä vertailussa hyvin korkealla tasolla.

Maahanmuuttajataustaiset oppilaat olivat lukutaidossa suomalais-taustaisista jäljessä noin kahden kouluvuoden oppimäärää vastavasti vuoden 2018 PISA-tutkimuksessa → 1. Tuloksissa erityisen huolestuttavaa on, että Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista oppilaista kolmasosalla on niin heikko lukutaito, että se ennakoii vaikeuksia toisen asteen opinnoissa. Tämä siitä huolimatta, että he ovat olleet koko ikänsä suomalaisen koulutusjärjestelmän piirissä.

Espoo-tarinan tavoitteelle maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimistulosten eron puolittamiselle suhteessa kantaväestöön ei valitettavasti ole tarkkaa mittaria käytettävissä. Kansallisen

koulutuksen arviointikeskuksen mukaan samalla osaamisella arvosanoissa voi olla jopa kahden numeron heitto. Opetushallituksen täsmennetyt arvosanakriteerit otettiin käyttöön syksyllä 2021. Vielä on liian varhaista sanoa, missä määrin niillä onnistutaan yhdenmukaistamaan osaamisen arviointia.

Espoo-tarinan toimeenpanon sekä perusopetuksen kehittämisen kannalta on tärkeää saada jatkossa käyttöön vuosittain päivittyvää seurantatietoa oppimistulosten eroista ja niiden kehityksestä. Seuranta olisi viisainta rakentaa yhteistyössä valtakunnallisen opetushallinnon, kuten Opetushallituksen yhteydessä toimivan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen, sekä pääkaupunkiseudun muiden kaupunkien kanssa. Näin varmistetaan tulosten vertailukelpoisuus.

Oppimistulosten nostaminen vaatii pitkäjänteistä ja yksittäisten tulosyksikköjen rajat ylittävää kehittämistyötä. Jos varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa onnistutaan nyt parantamaan, näkyy se toisen asteen koulutukseen ponnistavien nuorten oppimistuloksissa vuosikymmenen päästä.

2.2. Varhaiskasvatus

Elokuussa 2022 voimaan astuvan varhaiskasvatustlain uudistuksen mukaan varhaiskasvatuksen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu ”tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti”.

Valtuusto on halunnut turvata espoolaisten lasten mahdollisuudet hyötyä varhaiskasvatuksen palveluista linjaamalla Espoo-tarinassa tavoitteeksi varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostamisen. Vuonna 2020 lasten osallistumisasteet varhaiskasvatukseen olivat Espoossa suomenkielisillä 80, ruotsinkielisillä 77 ja vieraskielisillä 67 prosenttia.

Yksi keskeinen selittävä tekijä vieraskielisten muita kaupunkilaisia alhaisemmalle osallistumisasteelle on kotihoidon tuki (kotihoitoon tuen vaikutuksista naisten kotoutumiseen lisää luvussa 4.3).

Varhaiskasvatusikäisten lasten kotoutumiseen ja kouluvalmiuksien kehittämiseen tarjotun tuen vastaanottamiseen vaikuttaa myös Espoo-lisä. Se kannustaa pitämään jo kolme vuotta täyttäneetkin sisarukset kotona, jos toinen vanhemmista yleensä äiti, hoitaa pienempiä sisarusia kotona ja saa Espoo-lisää. Kotiin jääminen ei palvele esiopetusikää lähestyvien lasten suomen tai ruotsin kielen oppimista.

Kaupunki selvittää Espoo-lisän ehtojen muotoilua niin, että kolme vuotta täyttäneen vanhemman sisaruksen osallistuminen varhaiskasvatukseen ei vaikuttaisi alle kolmivuotiaan nuoremman sisaruksen kotihoitosta maksettavaan Espoo-lisään. Valtuuston 19.10.2020 hyväksymässä Taloudellisesti kestävä Espoo -ohjelmassa todetaan, että ”kuntalisän tulevaisuudesta päätetään viimeistään sitten, kun hallituksen perhevapaa-uudistus astuu voimaan”.

Varhaiskasvatuksen osallistumisasteen lisäksi keskeinen kysymys on, miten varhaiskasvatus parantaa taustaltaan erilaisten lasten kouluvalmiuksia ja koulupolun alun oppimistuloksia.

Tästä on ollut saatavilla heikosti seurantatietoa. Lukuvuonna 2020–2021 Espoossa ALLU-lukutaitotestin tehneiden toisen luokan oppilaiden testitulokset on kuitenkin saatu analysoitua väestöryhmittäin ja esiopetusta edeltävän varhaiskasvatukseen osallistumisen keston mukaan. → 2

Niiden vieraskielisten lasten osuus, joilla oli toisella luokalla puutteita teknisessä lukutaidossa tai luetun ymmärtämisessä, laski yli kahden vuoden varhaiskasvatuksen osallistumisen myötä noin puoleen verrattuna vieraskielisiin lapsiin, jotka eivät osallistuneet varhaiskasvatukseen lainkaan. Vastaavasti niiden vieraskielisten lasten osuus, joilla oli riittävä tekninen lukutaito sekä luetun

ymmärtäminen, yli kolminkertaistui varhaiskasvatuksessa vietetyn ajan myötä.

Jos vieraskieliset lapset osallistuisivat enemmän varhaiskasvatukseen, se todennäköisesti vähentäisi tarvetta tarjota heille erityistä tukea perusopetuksessa.

Suomenkielisten oppilaiden testituloksissa ei juuri ollut eroja sen suhteen, oliko lapsi osallistunut varhaiskasvatukseen lainkaan tai kuinka pitkään hän oli siihen osallistunut.

2.3. Koulutus ja koulutustason periytyminen

Espoo-tarinan mukaan oppilaiden erilaiset tarpeet tunnistetaan ja kaikkien oppimista edistetään. Onnistuminen vaatii pitkäjänteistä ja yksittäisten tuloksikköjen rajat ylittävää kehittämistyötä. Toimintakulttuurin muutosta johdetaan niin, että kaikkien Espoon lapsille ja nuorille kasvatus- ja koulutuspalveluita tuottavien yksiköiden työntekijöiden taito soveltaa työssään kieli- ja kulttuuritietoisuutta vahvistuu. Näin kaikki vieraskieliset oppijat saavat lähikoulusta, -päiväkodista tai toisen asteen oppilaitoksesta laadukasta opetusta ja oppimisen tukea.

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että jos vanhempien koulutustaso on matala tai jos heidän aikanaan käymänsä koulu on ollut hyvin erilainen 2020-luvun suomalaiseen kouluun verrattuna, he voivat tarvita tukea ja syvällisempää suomalaisen koulutusjärjestelmän tuntemusta voidakseen puolestaan tukea lastensa koulumenestystä. Tässä onnistumisen kannalta kulttuuriohjaajien pitkäjänteinen työ koulutuspalveluissa on tärkeää. Vuoden 2022 alussa perusopetuksessa työskenteli 4 kulttuuriohjaajaa.

Tietoa koulutustasosta ja sen periytymisestä

- Työ- ja elinkeinoministeriön kotoutumisen kokonaiskatsauksen 2020 mukaan
 - » alle 30-vuotiaista suomalaistaustaisista vähintään toisen asteen tutkinnon oli suorittanut 89 %
 - » pakolaistaustaisista maahanmuuttajista 54 % ja
 - » muista maahanmuuttajista 75 %.
- Erityisesti yläkouluiässä Suomeen muuttaneilla nuorilla on haasteita sopeutumisessa sekä vaativien oppisisältöjen omaksumisessa uudella koulukielellä.
- Tilastokeskuksen (2015) mukaan koulutus periytyy kaikissa väestöryhmissä, mutta se vaikuttaa kuitenkin erityisen paljon juuri ulkomaalaistaustaisten nuorten aikuisten koulutusrakenteeseen:
 - » Ulkomaalaistaustaisten nuorten vanhemmista 29 % oli suorittanut korkeintaan perusopetuksen oppimäärän (vrt. suomalaistaustaisten 6 %).
 - » Ulkomaalaistaustaisista nuorista, joiden vanhemmista ainakin toinen oli korkeakoulutettu, oli varhain koulunkäynnin keskeyttäneitä vain muutama prosentti.
 - » Korkeintaan perusopetuksen oppimäärän suorittaneiden vanhempien lapsista keskeytti koulunkäyntinsä varhain 13 % suomalaistaustaisista ja 29 % ulkomaalaistaustaisista.
 - » Ulkomaalaistaustaisista 30–34-vuotiaista nuorista aikuisista, joiden vanhemmista vähintään toinen oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon, 69 % oli korkeasti koulutettuja (suomalaistaustaisista 61 %).

Espoo-tarinan mukaan kaupunki panostaa laadukkaaseen opetukseen ja kasvatukseen yhteistyössä vanhempien kanssa. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tulosten nostaminen vaatii aiempaa tiiviimpää ja systemaattisempaa yhteistyötä maahanmuuttajavanhempien, -yhteisöjen ja niitä edustavien järjestöjen kanssa. Tämä työ on tärkeää aloittaa jo neuvolassa. Jatkossa vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä tehdään ja pienten lasten vanhempien kotoutumista tuetaan myös osana uuden lainsäädännön mukanaan tuomaa alkuvaiheen kotoutumisohjelmaa (katso lisää luvusta 4). Koulut tukevat maahanmuuttajataustaisten vanhempien osallistumista koulun yhteiseen toimintaan.

Nuorten opintien jatkuminen lukioon ja ammatilliseen koulutukseen tai toisaalta heidän jäämisensä kokonaan vaille toisen asteen tutkintoa vaikuttaa voimakkaasti siihen, minkälaisessa työmarkkina-asemassa taustaltaan erilaiset kaupunkilaiset ovat tulevana vuosikymmeninä.

Vuonna 2020 vieraskielisten osuus:

- Espoon 18–19-vuotiaista oli 17,5 %.
- Espoon uusista ylioppilaista oli Espoossa 8,3 %
- Ammatillisen perustutkinnon suorittajista Omniassa 28,5 %.

Uusien ylioppilaiden arvosanoissa tai Omnian opiskelijoiden keskeyttämisprosenteissa ei juuri ole eroja vieraskielisten ja kotimaisia kieliä puhuvien välillä.

Aiempaa yhdenvertaisemman toisen asteen koulutuksen aikaansaamiseksi on tehtävä pitkäjänteistä yhtenäisen oppimispolun kehittämistyötä varhaiskasvatuksesta aina toisella asteella tarjottavaan tukeen asti.

2.4. Alueellinen eriytyminen varhaiskasvatuksen ja peruskoulun näkökulmasta

Valtioneuvosto on hiljattain julkaissut selvityksen (Bernelius, Huilla), jossa todetaan alueellisen eriytymisen olevan koulutuksen ja koulujen kannalta merkittävä ilmiö. Varhaiskasvatuksen ja koulujen lähialueiden väestöerot heijastuvat lasten ja nuorten oppimisen edellytysten eriytymiseen. → 3

Espoo-tarinassa todetaan, että koulujen erilaiset tarpeet tunnistetaan.

Selvityksen mukaan koulutuksellinen tasa-arvo ei voi toteutua, jos esimerkiksi peruskoulujen oppimistuloksissa näkyy systemaattisia eroja taustatekijöiden suhteen, esimerkiksi sukupuoli, etninen tausta, kieli, asuinpaikka, perheen sosioekonominen asema. Suurissa kaupungeissa tilanne on kaksijakoinen: Niistä löytyvät parhaat oppimistulokset, mutta siellä esiintyy myös koulutuksellisen huono-osaisuuden tihentymiä sekä korostunutta ylisukupolvisen syrjäänjäämisen riskiä.

Kaupunkikoulujen eriytymisen taustalla on ennen muuta koulujen oppilasalueiden kasvavat erot sosioekonomisessa tilanteessa ja kulttuurisessa monimoninaisuudessa. Myös painotettu opetus vaikuttaa koulutuspolkujen eriytymiseen oppilaiden taustan mukaan.

Vieraskielisyys itsessään ei kerro koulutuksellisesta huono-osaisuudesta, ja vieraskieliset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Mutta suomalaisissa kaupungeissa näkyy tutkijoiden mukaan suuntaus, jossa vieraskielisen väestön osuus korostuu matalan sosioekonominen aseman alueilla.

Espoossa tavoitteeksi on asetettu alueellisen ja alueiden sisäisen segregaaation ehkäiseminen. Vuoden 2022 päivitetävässä asumisen ja maankäytön periaatteissa segregatiota käsitellään uudisasunto-tuotannon hallintamuoto- ja huoneistotyyppijakauman näkökulmasta.

Sekä sosioekonomiseen että kielelliseen eriytymiseen liittyvät tuen tarpeet kasautuvat samoille alueille. Lähtökohdat eroavat toisistaan jyrkästi pääkaupunkiseudulla: Alakoulujen oppilasalueiden vanhemmissa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus vaihtelee 5 prosentista 42 prosenttiin ja vuosittaiset keskitulot 19 000 eurosta 53 000 euroon. Vieraskielisten osuuden suhteen vaihteluvälin kasvu on ollut nopeinta: Se oli Espoossa 90-luvun lopulla vielä kaikilla alueilla alle 5 prosenttia, mutta on kohonnut joillain alueilla yli puoleen.

Koska päiväkoteihin tullaan usein kouluja pienemmältä alueelta, eriytyminen heijastuu niihin kouluja voimakkaammin.

Riskinä nousee esiin myös henkilöstön kokemukset työn kuormittavuudesta. Ne voivat kohdentua erityisesti huono-osaistumisriskissä oleviin päiväkoteihin ja kouluihin, ja johtaa monen muun maan tapaan pätevien opettajien rekrytointivaikeuksiin huono-osaisten alueiden yksiköissä. Tämä voi synnyttää koulutuksen laatuun liittyvän kertautuvan riskin.

Valtioneuvoston koulutuksellista tasa-arvoa koskevassa julkaisussa esitetään myös ratkaisuehdotuksia. Niissä muun muassa luotaisiin eriytyviä resurssitarpeita paremmin huomioiva valtakunnallinen rahoitusmalli, ehkäistäisiin työn kuormittavuuden yksiköiden välisiä eroja esimerkiksi myönteisen erityiskohtelun avulla, nostettaisiin varhaiskasvatuksen osallistumisastetta, huolehdittaisiin lähikoulujen houkuttelevuudesta sekä järjestettäisiin painotettua opetusta tunti- tai muotoisena luokkamutoisen organisoinnin sijaan.

Espoon varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen resurssoinnissa hyödynnetään positiivista erityiskohtelua, jolla esimerkiksi varmistetaan suomen kielen kehittymisen tuki suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa oleville vieraskielisille lapsille.

2.5. Suomi ja ruotsi toisena kielenä -oppimäärä

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston vuonna 2020 julkaisemassa, afrikkalaistaustaisten syrjintäkokemuksia koskevassa selvityksessä nostettiin ongelmakohtana esiin muun muassa suomi toisena kielenä -opetus. Korkeakoulutusta edeltävillä koulutusasteilla sen piiriin on selvityksen mukaan ohjattu oppilaita epätarkoituksenmukaisesti.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilas opiskelee suomi toisena kielenä -oppimäärää, jos oppilaan suomen kielen peruskielitaidossa on puutteita, joiden takia hän ei voi toimia yhdenvertaisena kouluyhteisön jäsenenä päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja koulutyöskentelyssä. Ruotsinkielisissä kouluissa tarjotaan ruotsi toisena kielenä -opetusta.

Suomea äidinkielenään puhuvia tai hyvän suomen kielen taidon omaavia vastaajia on kuitenkin ohjattu suomi toisena kielenä -opetukseen, vaikka sille ei olisi ollut tarvetta. Epätarkoituksenmukainen ohjaus antaa oppilaalle viestin hänen ihonväriinsä tai etniseen taustaansa perustuvasta ulkopuolisuudesta. Lisäksi Kansallisen koulutuksen arviointineuvoston mukaan väärin perustein suomi toisena kielenä -opetukseen ohjatun oppilaan jatko-opintojen kannalta tärkeä akateeminen suomen kielen taito ei pääse kehittymään parhaalla mahdollisella oppimäärän tavalla. ➔ 4 Joidenkin oppilaiden kohdalla suomi toisena kielenä -oppimäärän valintaan voi vaikuttaa taktikointi paremman arvosanan saamiseksi peruskoulun päättötodistukseen.

Suomi ja ruotsi toisena kielenä -opetuksen kohdentumista ja sen piiriin ohjaamista on syytä tarkastella kriittisesti myös Espoossa. Vuonna 2021 Suomessa syntyneistä vieraskielisistä espoolaisista oppilaista, jotka ovat käyneet koko suomalaisen peruskoulun läpi, oli 80 prosenttia yhdeksännellä luokalla suomi toisena kielenä -opetuksessa.

Vuoden 2022 aikana oppilaiden polku suomi/ruotsi toisena kielenä opetuksesta suomi/ruotsi äidinkielenä opetukseen kuvataan ja valtuustokauden aikana jatko-opintoihin siirtymisen kannalta tarkoituksenmukaisesta opetukseen ja ohjaukseen siirtymisestä huolehditaan. Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa viestitään opetuskielen osaamisen merkityksestä sekä oppilaille että huoltajille.

2.6. Kiusaaminen ja koululaisten yksinäisyys

Espoo-tarinassa nostetaan esiin myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta oppimisen taustatekijöinä. Kiusaamiseen ja väkivaltaan on nollatoleranssi.

Valitettavasti taustaltaan erilaisten oppilaiden kokemukset Espoon kouluista poikkeavat näiden tärkeiden asioiden osalta. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan neljäsosalla ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista pojista ei ole yhtään ystävää. Suomalais-taustaisista pojista vailla ystävää oli kymmenesosa. Tyttöjen kohdalla ei ollut dramaattisia eroja väestöryhmien välillä.

Alakouluissa ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten tyttöjen kokemus kiusatuksi tulemisesta on neljä kertaa ja poikien kaksi kerta yleisempää kuin suomalaistaustaisilla ikätovereilla. Yläkouluissa kiusatuksi tulemisen kokemukset ovat pojilla lähes viisi kertaa ja tytöillä kaksi kertaa yleisempiä kuin suomalaistaustaisilla.

Kaikilla koulun arjessa mukana olevilla aikuisilla on vastuu siitä, että koulu on kaikille oppilaille turvallinen paikka oppia uutta ja olla osa yhteisöä. Yhteisöön kuulumisen tunnetta vahvistetaan kouluissa huolehtimalla kaikkien lasten ja aikuisten arvostavasta kohtaamisesta.

2.7. Yhdenvertaisen kasvun- ja oppimispolut tavoitteet ja mittarit:

Tavoite 1: Yhdenvertainen alku oppimispolulle

Osallistumisaste varhaiskasvatukseen äidinkielen (suomi, ruotsi, muu) mukaan jaoteltuna (seurattavat ikäryhmät: 10 kk–2 vuotta, 3–5 vuotta, 10 kk–5 vuotta yhteensä)

Toisella luokalla lukemista testaavan ALLU-testin tulokset vieraskielisille ja suomenkielisille oppilaille jaoteltuna sen mukaan, kuinka pitkään lapsi on osallistunut varhaiskasvatukseen

Tavoite 2: Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimistulosten ero kantaväestöön puolitetaan valtuustokauden aikana oppimistuloksia nostamalla

Alkuun seurataan suomen-, ruotsin- ja vieraskielisten oppilaiden keskiarvoja 9. luokan lukuvuositolodistuksessa. → 5 Valtion opetusviranomaisten ja muiden pääkaupunkiseudun kaupunkien kanssa pyritään luomaan mahdollisimman pian keskiarvoseurannan korvaava, vuosittain päivittyvä ja objektiivisempi mittari perusopetuksen loppuvaiheen oppimistulosten erojen ja niiden kehityksen seurantaan

Suomi toisena kielenä opetukseen osallistuvien osuus Suomessa syntyneistä vieraskielisistä 6. luokan oppilaista

Ala- ja yläkoululaisten kokemukset kiusaamisesta ja yksinäisyydestä kouluterveyskyselyn mukaan (suomalaistaustaiset, Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset, ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset)

Tavoite 3: Toiselta asteelta yhdenvertaiset mahdollisuudet

Vieraskielisten osuus 19-vuotiaista sekä Omniasta ja Espoon lukioista valmistuneista

Vieras-, suomen- ja ruotsinkielisten keskeyttämisprosentti Espoon lukioissa sekä suomen- ja vieraskielisten keskeyttämisprosentti Omnian perustutkinto-opinnoissa

3. Työllisyys ja yrittäminen

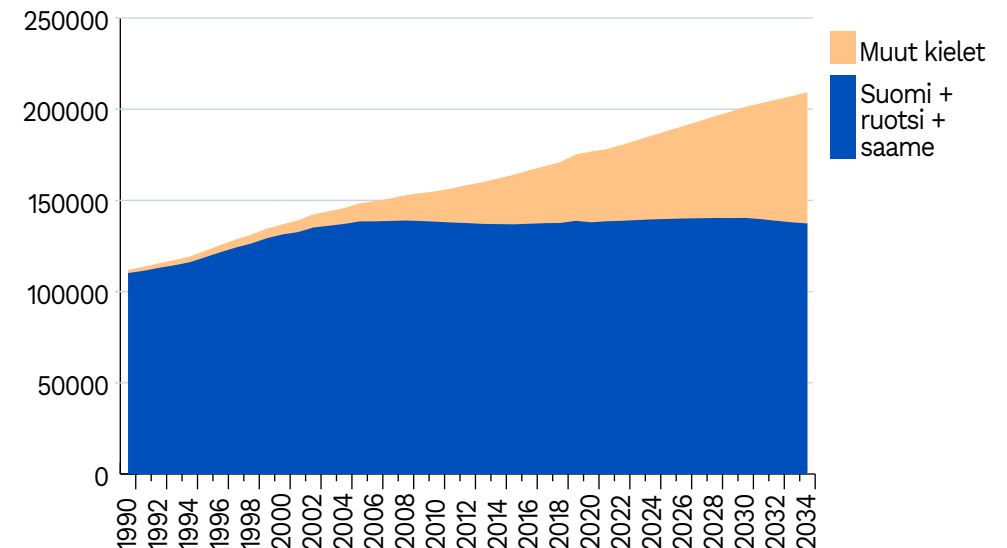
Espoo-tarina linjaa: ”Kaikkien työikäisten ja -kuntoisten espoolaisten mukanaolo työelämässä varmistaa edellytykset sille, että kaupunkilaisemme voivat hyvin ja kaupungin talous saadaan tasapainoon”. Espoon tavoitteena on nopeuttaa maahanmuuttajien työllistymistä ja nostaa maahanmuuttajanaisten työllisyys kohti Pohjoismaista tasoa sekä rakentaa veto- ja pitovoimaa kansainvälisille osaajille yhdessä yritysten, korkeakoulujen ja muiden kumppaneiden kanssa.

3.1. Väestöllinen ja taloudellinen huoltosuhde

Väestön ikääntyminen kasvattaa maahanmuuton sekä maahanmuuttajien työllisyyden merkitystä Suomessa nopeasti. Tilastokeskuksen väestöennusteessa kuvataan tilannetta, jossa maahan- ja maastamuuttoja ei olisi lainkaan. Tässä skenaariossa Suomen työikäisen väestön määrä vähenisi vuoteen 2030 mennessä 217 000 henkilöllä. Vuoteen 2050 mennessä työikäisten määrä laskisi 630 000 henkilöllä.

Koska puolet Suomen maahanmuuttajista asuu pääkaupunkiseudulla ja maahanmuuttajat ovat selvästi muuta väestöä nuorempia, ovat pääkaupunkiseudun kaupungit väestöllisen huoltosuhteen kannalta muuta maata paremmassa asemassa nyt ja lähitulevaisuudessa.

Espoon työikäisten väestönkasvu vuosina 1990–2020 ja ennustettu kehitys vuoteen 2034

Sataa työkäistä (15–64-vuotiaat) kohden oli koko maassa 62 alle 15-vuotiaasta ja vähintään 65-vuotta täyttänyttä. Espoon vastaava luku oli 51. Äidinkielenään kotimaisia kieliä puhuvien espoolaisten väestöllinen huoltosuhde oli 56 ja vieraskielisten 34. Suomalais-taustaisten työkäisten määrä on vähentynyt Espoossa vuodesta 2009 alkaen.

Kuten valtiovarainministeriö on todennut, julkisen talouden kannalta keskeisintä maahanmuuton vaikutusten suhteen on, miten maahanmuuttajat työllistyvät. → 6 Erityisen tärkeää se on Espoossa ja muualla pääkaupunkiseudulla, jossa jatkuvasti kasvavan vieraskielisen väestön työllisyystilanne on väestökehityksen takia keskeisiä elinvoimaisuuden, työvoiman saatavuuden ja julkistalouden kestävyysosatekijöitä. Luonnollisesti työllistymisellä on suuri vaikutus myös maahanmuuttajien hyvinvoinnille.

Lähes kaikista Suomen kunnista poiketen Espoolla ei maahanmuuton ja maahanmuuttajien muita kaupunkilaisia nuoremman ikärakenteen ansiosta ole lähitulevaisuudessa vastassa dramaattista huolta väestöllisestä huoltosuhteesta. Sen sijaan huomio on syytä kiinnittää taloudelliseen huoltosuhteeseen, eli siihen, kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työtöntä on yhtä työllistä kohti.

3.2. Työllisyys ja työttömyys

Valtioneuvoston eduskunnalle vuonna 2021 kotoutumisesta antaman selonteon mukaan ulkomailla syntyneiden työllisyysaste vuonna 2019 oli 64,2 prosenttia. Selonteossa todetaan maahanmuutolla kokonaisuudessaan olevan neutraali vaikutus taloudelliseen huoltosuhteeseen, jos muuttaneiden työllisyysaste on noin 60 %. → 7

Yleisimmin maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa hahmotetaan kuukausittain päivittyvän, työ- ja elinkeinohallinnon tuottaman ulkomaalaisten työttömyysasteen kautta. Vuodesta 2014 alkaen

ulkomaalaisten työttömyysaste on Espoossa ollut keskimäärin 2,3-kertaa korkeampi kuin yleinen työttömyysaste. → 8

Työkäisen väestön rakenteen kehitys huomioiden Espoolla tai Suomella ei ole jatkossa varaa ulkomaalaisten työttömyysasteen yli kaksinkertaiseen tasoon valtaväestöön verrattuna. Espoon tavoitteena tulee olla ulkomaalaisten työttömyysasteen (2020: 25,1 %) laskeminen ja sen suhteellisen eron puolittaminen yleisen työttömyysasteeseen (2020: 12,2 %) valtuustokauden aikana.

Tavoitetta ei tule ymmärtää väärin niin, että sen saavuttaminen onnistuisi myös valtaväestön työllisyystilanteen heikentyessä. Kuten Espoo-tarinassa selvästi todetaan, kaikkien työkäisten ja -kuntoisten espoolaisten mukanaolo työelämässä varmistaa edellytykset kaupunkilaisten hyvinvoinnille ja kaupungin talouden tasapainolle.

Espoo haluaa olla Suomen paras kotouttaja. Väestöpohjansa puolesta luontevimmat vertailukunnat ovat Helsinki ja Vantaa. Espoo tähtää siihen, että valtuustokauden loppuun mennessä ulkomaalaisten työttömyyden ja yleisen työttömyysasteen suhteellinen ero on Espoossa pääkaupunkiseudun alhaisin.

3.3. Työttömyysturvan uudistus ja Espooseen kohdistuvat vaikutukset

Maahanmuuttajien työllistyminen on tärkeää taloudellisen huoltosuhteen kohentamisessa. Vastuu tästä ei jakaudu Suomessa tasaisesti.

Vuonna 2021 alkaneiden työllisyyden kuntakokeilujen ja vuoden 2024 voimaan astuvan työllisyyspolitiikan rakenneuudistuksen myötä kuntien palveluiden järjestämisvastuun piiriin tulevan asiakaskunnan rakenne on hyvinkin erilainen eri kunnissa. Kuntakokeilujen asiakkaista oli vieraskielisiä joulukuussa 2021 Espoossa 55 prosenttia,

Vantaalla 52 prosenttia ja Helsingissä 44 prosenttia. Muissa kokeilukunnissa heidän osuutensa oli sen sijaan 19 prosenttia.

Espoon kannalta on keskeinen kysymys, miten muuta väestöä heikommin työllistyneiden maahanmuuttajien suuri osuus työttömistä huomioidaan palveluiden rahoituksessa.

Työllisyyden ministeriryhmä on joulukuussa 2021 linjannut kotoutumisen palveluiden rahoituksesta osana ”kannustavaa rahoitusmallia”. Siinä kuntien rahoitusvastuuta työttömyysturvasta kasvatetaan. Muutosten jälkeen kuntien pitää rahoittaa työttömyysetuuksia myös niiltä päiviltä, kun työnhakija osallistuu työvoimapalveluihin. Tämä lisää Espoon kustannuksia, sillä maahanmuuttajien aktivointiaste on tyypillisesti korkea muun muassa kotoutumiskoulutuksiin osallistumisen takia.

Ministeriryhmän erillisratkaisun mukaan kunnan työttömyysetuuksia koskevan rahoitusvastuun päivälaskuri jäädytetään, jos kunta maksaa työttömyysetuutta kotoutumisen perusteella. Pakolaisten osalta jäädytys kestää kolme vuotta, muiden maahanmuuttajien kohdalla vuoden.

Hallituksen antaman selonteon mukaan alle 5 vuotta Suomessa asuneiden maahanmuuttajien työllisyysaste vuonna 2018 oli 45,7 prosenttia, 5–9 vuotta asuneiden 56,4 prosenttia ja yli kymmenen vuotta Suomessa asuneiden 62,3 prosenttia. Saman vuoden yleinen työllisyysaste oli 71,7 prosenttia.

Ministerityöryhmän mukaan työttömyysturvan uudistus on valtiolle kustannusneutraali, mutta se vaikuttaisi tarkoittavan kustannusten nousua niissä kunnissa, joissa suurin osa Suomen maahanmuuttajista asuu. Tähän vaikuttavat maahanmuuttajien muuta väestöä heikompi työllisyystilanne 1–3 vuoden jälkeenkin ja nyt linjatut rahoituskriteerit. Toteutuessaan työttömyysturvan rahoitusmalli tarkoittaisi käytännössä sitä, että valtio ryhtyisi sanktioimaan kuntia, jotka kantavat suurimman vastuun Suomelle tärkeästä maahanmuuttajien työllisyyden edistämisestä.

Toisaalta vieraskielisten kuntalaisten painoarvo kunnan peruspalvelujen valtionosuuden laskentaperusteissa nousee vuonna 2023 sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistuksen myötä verrattuna nykyiseen valtionosuusjärjestelmään. On kuitenkin tärkeää huomata, että tätä kautta tuleva rahoitus on tarkoitettu vuoden 2023 valtionosuustehtäviin. TE-palveluiden vuonna 2024 tapahtuvaan järjestämisvastuun kunnille siirtämiseen liittyvät tehtävät eivät kuulu niihin.

3.4. Työllistymisen ja työttömyyden taustatekijöitä

Sekä maahanmuuttajat että työnantajat kokevat keskeisimmäksi työllistymisen esteeksi kielitaidon puutteen. Maahanmuuttajat pitävät ongelmallisena lisäksi työllistymisen kannalta keskeisten verkostojen puutetta ja koulutuksen saatavuutta.

Säännellyissä ammateissa, kuten opetus- tai hoivatyössä oman osaamisen tunnustaminen tai suomalaisiin pätevyysvaatimuksien kannalta välttämätön täydennyskoulutus voivat vaikeuttaa tai hidastaa työllistymistä.

Myös työmarkkinoiden rakenteellinen syrjintä on yksi selittävä tekijä muita alemmalle työllisyydelle. Päästäkseen työhaastatteluun irakilaistaustaisen on lähetettävä kolme kertaa enemmän työhakemuksia ja somalialaistaustaisen neljä kertaa enemmän työhakemuksia kuin suomalaistaustaisen, vaikka kaikkien hakijoiden koulutus, työkokemus ja suomen kielen taito olisivat yhtäläiset. → 9

Selonteon mukaan työn ja opiskelun perusteella Suomeen muuttaneet ja tänne valmistumisensa jälkeen jääneet työllistyvät erittäin hyvin – jopa paremmin kuin suomalaistaustaiset. Pakolaistaustaisen ja perhesiteen perusteella maahan tulleiden tilanne on heikompi. Kaikkien ryhmien työllisyys kuitenkin nousee selvästi maassa asutun ajan myötä.

3.5. Maahanmuuttajat ja työvoiman saatavuus

Suomen taloudellisen menestyksen kannalta tärkeistä maahan muuttaneista tieto- ja viestintäteknologian erityisasiantuntijoista oli vuonna 2017 espoolaisia 30 prosenttia (vrt. espoolaisten 13 prosentin osuus maan vieraskielisistä asukkaista). Vuonna 2019 ammattiluokkiin ”johtajat, erityisasiantuntijat ja asiantuntijat” kuului yli

8 700 espoolaista maahanmuuttajaa. Viime vuosikymmenen alussa vastaava luku oli noin 3 900 henkilöä. Erityisesti erityisasiantuntijoiden määrä on kasvanut Espoossa nopeasti.

Yksi näkökulma maahanmuuttajien työllisyyteen on tarkastella ulkomaalaistaustaisten osuutta eri alojen kaikista työllisistä. Kuinka riippuvaisia eri alat ovat ulkomaalaistaustaisesta työvoimasta jo nyt?

Pääkaupunkiseudun kaupunkien Tilastokeskukselta tilaamien tietojen mukaan vuonna 2019 maahanmuuttajien osuus kaikista työntekijöistä Espoossa oli siivousalalla 66, rakennusalalla (pl. sähköasentajat) 46, avustavissa keittiö- ja ruoka-alan tehtävissä 37 ja kuljetusalalla 33 prosenttia. Tieto- ja viestintäteknologian erityisasiantuntijana työskennelleistä 20 prosenttia oli maahanmuuttajia.

Muuta väestöä korkeampi työttömyys ja työllistyminen muuta väestöä alemmipalkkaisempiin töihin näkyvät maahanmuuttajien tulostossassa. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2018 Suomen koko väestössä valtionveronalaiset tulot olivat keskimäärin 36 566 euroa. Ulkomaalaistaustaisten espoolaisten vastaavat tulot olivat keskimäärin 28 548 euroa ja suomalaistaustaisten espoolaisten 45 624 euroa. Espoon muusta maasta poikkeava elinkeinorakenne sekä koulutus- ja tulotaso näkyvät kummankin ryhmän luvuissa.

Muita espoolaisia heikompi työllisyystilanne ja alhaisempi palkkataso näkyvät jatkossa myös ulkomaalaistaustaisten muita kaupunkilaisia pienempinä eläketuloina.

Varsinkin ulkomaalaistaustaisten kohdalla sukupuolten väliset erot tulotasossa ovat merkittäviä. Espoon ulkomaalaistaustaisten miesten tulot olivat 34 609 euroa ja naisten 21 847 euroa.

Naisten miehiä alhaisempaa tulotasoa selittävät monet tekijät. Osittain kyse on sukupuolittuneista työmarkkinoista ja eri alojen palkkatasoista, mutta keskeisimmät selittävät tekijät löytyvät var-

sinkin vasta vähän aikaa Suomessa asuneiden maahanmuuttajanaisten työttömyydestä sekä työmarkkinoiden ulkopuolella, erityisesti perhevapailla, olevien maahanmuuttajanaisten suuresta määrästä.

3.6. Maahanmuuttajanaisten työllisyys

Eduskunnalle laaditun kotoutumisselonteon mukaan ulkomaa-laistaustaisten naisten heikko työllistyminen vaikuttaa keskeisesti maahanmuuttajien työllisyysasteeseen.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan Espoossa vuonna 2018 maahanmuuttajamiesten työllisyysaste oli 65 prosenttia ja naisten 52 prosenttia. Alle viisi vuotta Suomessa asuneiden maahanmuuttajanaisten työllisyys oli 40 prosenttia.

Työllisyyspolitiikan rakenneuudistusten myötä kunnilla on aiempaa paremmat välineet edistää kuntalaistensa, myös maahanmuuttajanaisten, työllisyyttä. Espoon työllisyyspalveluiden osalta tilanne vaikuttaa lupaavalta: Esimerkiksi yli kahdestasadasta maahanmuuttajien osaamiskeskuspalvelujen vuonna 2021 työllistyneestä asiakkaasta 60 prosenttia oli naisia.

3.7. Yleisten työllisyyspalveluiden asiakaslähtöisyys

Espoo-tarinan mukaan kaupunki edistää työllisyyttä asiakas- ja yrityslähtöisillä palveluilla. Kuten todettua työllisyyden kuntakokeilun asiakaskunta poikkeaa Espoossa voimakkaasti muusta maasta maahanmuuttajien osuuden suhteen. Joulukuussa 2021 Espoon kuntakokeilun asiakkaista noin 9 600 oli vieraskielisiä ja vieraskielisten osuus kokeilun koko asiakaskunnasta oli 55 prosenttia. Heistä noin joka kolmas on suorittanut korkeakoulututkinnon.

Tietoa maahanmuuttajanaisten työllisyydestä → 10

- Monilla naisilla on korkea-asteen tutkinto, mutta he eivät löydä koulutustaan vastaavaa työtä. Toisaalta myös vähän koulutettujen osuus on selvästi suurempi kuin valtaväestön naisilla.
- Naiset tulevat maahan selvästi miehiä useammin perhesiistä ja selvästi harvemmin työn perässä. Työllisyysasteet vaihtelevat voimakkaasti eri syistä Suomeen muuttaneilla maahanmuuttajilla.
- Maahantulon syy linkittyy myös lähtömaiden yhteiskuntajärjestelmiin: Naisten työllisyysaste on useimmissa lähtömaissa selvästi miehiä alhaisempi, minkä lisäksi naiset kantavat usein päävastuun lastenkasvatuksesta ja kodinhoidosta (työvoiman ulkopuolella olevista naisista lisää luvussa 4.3).
- Suomessa asuvien maahanmuuttajanaisten lähtömaa tai sen kulttuuri ei selitä Suomen muita Pohjoismaita heikompaa työllisyysastetta. Kun eri puolilta maailmaa muuttaneiden naisten työllisyysasteen eroa valtaväestön naisiin verrataan eri Pohjoismaissa lähtömaan mukaan, on Suomi vertailun heikoin lähes kaikissa ryhmissä.
- Tutkimusten mukaan maahanmuuttajanaiset osaavan suomea miehiä paremmin, mutta sukupuolittuneiden työmarkkinoidemme takia naisiin kohdistuu miehiä kovempia kielitaitovaatimuksia. Tyypillisillä miesvaltaisilla aloilla (esimerkiksi rakennus- ja kuljetusala) riittää heikompi suomen kielen taito, mutta naisvaltaisilla aloilla (esimerkiksi hoivatyö, monet palveluammatit) tarvitaan selvästi parempaa kielitaitoa.

Yksi keskeinen peruste kuntien roolin kasvattamiseen työllisyyspolitiikan toimeenpanossa on, että työllisyyspalvelut tulee sovittaa aiempaa paremmin yhteen kuntien elinkeinopolitiikan ja paikallisten työmarkkinoiden tarpeiden kanssa.

Espoossa tämä tarkoittaa muun muassa, että yleiset työllisyyspolitiikan välineet tulee saada aiempaa paremmin palvelemaan myös vieraskielisiä, eli valtaosaa Espoon työllisyyden kuntakokeilun asiakkaista. Esimerkiksi voi nostaa palkkatuen, joka on tutkitusti vaikuttavin työllisyyspolitiikan työkalu. Vuosina 2019–2020 ulkomaalaisten osuus palkkatuen käytöstä oli Espoossa vain 9–10 prosenttia. Ulkomaalaisten osuus kokeilun asiakkaista oli 41 prosenttia.

3.8. Erityisesti maahanmuuttajille suunnatut työllisyyspalvelut

Keskeisin yksittäinen kotouttamispolitiikan työkalu työttömien maahanmuuttajien kohdalla on kotoutumiskoulutus. Lain mukaan sitä järjestetään pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena koulutuksena. Sen järjestäminen on valtion vastuulla. ELY-keskus tekee koulutuksia koskevat julkiset hankinnat ja asiakasohjaus koulutuksiin kuuluu työllisyyden kuntakokeilun käynnistyttyä Espoon työllisyyspalveluille.

Työllisyyspalveluiden järjestämisvastuun siirtyessä kunnille kotoutumiskoulutuksen järjestäminen siirtynee myös kunnille ja sen rahoitus korvattaneen osana valtionosuusjärjestelmää vieraskielisyyskriteerin perusteella. Asiaa koskeva lainsäädäntö on vielä auki. Kotoutumiskoulutukseen on Suomessa käytetty vuosittain noin 50 miljoonaa euroa.

Kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuuden kannalta on tärkeää saada koulutukset vastaamaan erilaisten asiakasryhmien tarpeisiin. Viime vuosina Uudenmaan ELY-keskus on hankkinut kotoutumiskoulu-

tuksia modulaarisina osina, joista on pyritty rakentamaan mahdollisimman asiakaslähtöisiä polkuja koulutus- ja ammattitaustaltaan erilaisille kotoutujille. Tämän on mahdollistanut pääkaupunkiseudun kotoutuja-asiakkaiden suuri määrä. Yksittäisen kunnan asiakkaille ei voida järjestää yhtä kustannustehokkaasti vastaavia palveluita koulutukseen pääsemisen odotusajoista tai koulutusten ryhmämuotoisesta räätälöinnistä tinkimättä.

Kun koulutusten rahoitus ja järjestämisvastuu siirtynee kunnille, haluaa Espoo edelleen tiiviisti yhdessä muiden pääkaupunkiseudun kaupunkien kanssa kehittää kotoutumiskoulutusten asiakaslähtöisyyttä. Kehittämistarvetta on muun muassa erityisen tuen tarjoamisessa oppimisvaikeuksiin sekä monissa asiantuntijatehtävissä vaadittavan suomen kielen osaamisen saavuttamisessa.

Moni kotoutuja tarvitsee työllistyäkseen ja kotoutuakseen erityisesti suomen tai ruotsin kielikoulutukseen keskittyvän kotoutumiskoulutuksen lisäksi ammatillisen osaamisen kehittämistä tai päivittämistä. Tarve tunnistetaan myös hallitusohjelmassa.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus hankkii kotoutumiskoulutuksia markkinoilta työ- ja elinkeinoministeriön rahoituksella. Ammatillista koulutusta sen sijaan tuotetaan järjestämisluvan saaneissa oppilaitoksissa opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuusrahoituksella. Ammatillisen koulutuksen ja kotoutumiskoulutuksen yhdistäminen on käytännössä mahdotonta hallintokuntien erilaisen lähestymistavan takia.

Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen järjestämislupaa ei voi edellyttää kotouttamiskoulutuksen tarjoajalta, koska tämä rikkoisi julkisten hankintojen tuottajaneutraliteetin periaatetta. Siilomainen toiminta johtaa usein käytännössä siihen, että kielikoulutusta ja ammatillisen osaamisen kehittämistä tehdään peräkkäin, ei rinnakkain. Tämä hidastaa tulosten aikaansaamista ja estää asiakaslähtöisen kokonaisuuden rakentamisen erilaisista koulutuspalveluista.

Suuret kaupungit ovat ratkoneet ongelmaa perustamalla maahanmuuttajien osaamiskeskustoimintaa. Niissä osaamisen kartoittamisesta, kielikoulutuksesta, ammatillisen osaamisen kehittämisestä ja työnhaun tuesta on luotu asiakaslähtöisiä palveluita yhden katon alla. Espoo-tarinan mukaan osaamiskeskuspalveluiden keskeisin tavoite on työllistyminen yksityiselle sektorille.

Hallitusohjelman mukaan Sanna Marinin hallitus haluaa vahvistaa maahanmuuttajien osaamiskeskustoimintaa. Palveluita on Espoossa tuotettu valtion osaamiskeskustoimintaa suuntaamaan erityisavustuksen tuella. Hallitus on ajamassa tätä rahoitusta alas kesään 2023 mennessä.

Espoon intressi on turvata volyymiltaan merkittävien ja tuloksiltaan hyvien osaamiskeskuspalveluiden jatkuvuus tämän valtuustokauden ajan.

3.9. Talent Espoo

Espoo-tarinan mukaan Espoo on ”kansallisesti ja kansainvälisesti houkutteleva kaksikielinen kaupunki, jossa palvelut ovat saavutettavissa myös englanniksi”. Kansainvälisten osaajien sekä heidän perheidensä houkuttelu sekä kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttaminen on keskeinen keino kaupungin elinvoimaisuuden ja työvoiman saatavuuden turvaamisessa.

Vaikuttaa siltä, että Espoossa toimivat yritykset, korkeakoulut ja tutkimuslaitokset ovat onnistuneet hyvin korkeakoulutettujen osaajien houkuttelemisessa Espooseen. Tämä on nostanut kaupungin maahanmuuttajien koulutustasoa vertailukuntia korkeammaksi.

Maahanmuuttajien koulutustasosta ei valitettavasti ole luotettavia tilastotietoja tarjolla. Suomeen muuttaneiden koulutusta ei kirjata kattavasti mihinkään rekisteriin. Kuitenkin parhaan saatavilla olevan

Tietoa Espoon osaamiskeskuspalveluista maahanmuuttajille

- Omnian osaamiskeskus maahanmuuttajille aloitti toimintansa vuoden 2019 alussa.
- Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamista vastaavaa työllistymistä edistää korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamiskeskus yhteistyössä mm. Metropolian ammattikorkeakoulun kanssa. Palvelu käynnistyi osana kaupungin työllisyyspalveluita maaliskuussa 2021.
- Vuoden 2021 aikana Espoon osaamiskeskuspalveluista työllistyi yhteensä 219 asiakasta.
- Tulokset ovat paranemassa koronaepidemian työmarkkinavaikutusten hellittäessä. Vuoden 2021 elo-marraskuun aikana osaamiskeskuspalveluista on työllistynyt 112 asiakasta. Samalla tahdilla 12 kuukauden aikana työllistyneiden määrä olisi 336 henkilöä.
- Vuoden 2020 alun ja kesän 2021 välisenä aikana työ- ja elinkeinoministeriön tietojen mukaan Espoon osaamiskeskuspalveluista työllistyi 1,5-kertaa enemmän asiakkaita kuin Helsingin ja Vantaan vastaavista palveluista yhteensä.
- Omnian osaamiskeskuksesta siirtyi vuoden 2021 aikana 112 asiakasta työllistymismahdollisuuksia merkittävästi kohenemaan tutkintotavoitteiseen ammatilliseen koulutukseen.
- Osaamiskeskuspalveluiden tuloksista, vaikuttavuudesta ja asiakaslähtöisyydestä on käynnissä tutkimushankkeita yhteistyössä VTT:n ja yliopistojen kanssa. Tutkimustulosten avulla palveluiden vaikuttavuutta voidaan edelleen parantaa.

tiedon mukaan vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisista oli korkea-asteen tutkinnon suorittaneita Espoossa 47, Helsingissä 40 ja Vantaalla 27 prosenttia. ➔ 11

Espoo haluaa olla kansainvälisten osaajien houkuttelussa, asettautumisen tukemisessa ja suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittymisessä hyvä kumppani yrityksille, VTT:lle sekä Aalto-yliopistolle ja muille korkeakouluille.

Kaupungin elinkeinopalveluissa Talent Espoo -tiimi edistää Espoon veto- ja pitovoimaa kaupungin muiden yksiköiden ja kumppaneiden kanssa. Näin edistetään kansallisen Talent Boost -toimenpideohjelman ja kansallisen koulutus- ja työperäisen maahanmuuton tiekartan tavoitteita. Työtä tehdään työ- ja elinkeinoministeriön erityisavustuksella. Palveluita sovitetaan yhteen mm. Helsingin ja Vantaan kaupunkien, Business Finlandin sekä pääkaupunkiseudun korkeakoulujen kanssa.

Talent Espoo -palveluista työnantajat saavat tietoa monimuotoisuuden kehittämisestä, kansainväliseen rekrytointiin liittyvistä hyödyistä ja löytävät kaupungin sekä yhteistyökumppaneiden tarjoamien palveluiden piiriin. Palveluita ovat mm. erilaiset tieto- ja materiaalipaketit, EntryPoint-mentorointiohjelma, yhteistyökumppaneiden rekrytointikampanjat ulkomailla, rekrytointitapahtumat sekä kansainvälisiin rekrytointeihin liittyvä neuvonta osana viranomaispalvelut yhteen kokoavaa International House Helsingin toimintaa.

Yksityishenkilöille puolestaan tarjotaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja työelämästä, mahdollisuuksia kehittää osaamistaan edelleen sekä tukea sosiaalisesti ja ammatillisesti merkityksellisten verkostojen rakentamiseen. Työnantajien ja osaajien kohtaamista edistetään Talent Match -rekrytointitapahtumissa. Niihin pyritään vuonna 2022 saamaan mukaan yhteensä 150 työnantajaa ja 1 500 osaajaa.

Kansainvälisistä osaajista Espoolle erityisen tärkeitä ovat tutkinto-opiskelijat sekä Suomesta työpaikan jo saaneen perhe, etenkin

korkeakoulutetut ja työkokemusta kartuttaneet kumppanit. Monien kansainvälisten osaajien kannalta keskeistä on, että Espoo-tarinan mukaisesti ”englanninkielinen kasvatus- ja opetustarjontamme vastaa nopeasti kasvavaan kysyntään”. Kansainvälisesti rekrytoiville yrityksille englanninkielinen varhaiskasvatus- ja opetustarjonta on keskeinen veto- ja pitovoimaan vaikuttava tekijä globaalissa kilpailussa etenkin teknologia-alan osaajista. Toisaalta suomen- ja ruotsinkieliset palvelut voivat kohentaa pitovoiman kannalta tärkeää Suomen virallisten kielten osaamista sekä auttaa paikallisyhteisöön kiinnittymisessä.

Hello Espoo -kokonaisuuteen kuuluvilla verkkosivuilla, sosiaalisen median ryhmässä sekä kaksi kertaa vuodessa järjestettävissä tapahtumissa jaetaan Espooseen muuttaneille tietoa kaupungin palveluista, harrastusmahdollisuuksista sekä järjestökentän toiminnasta. Kansainvälisten opiskelijoiden yhteiskuntatietoja ja -taitoja sekä työelämäyhteyksiä vahvistetaan jo opintojen aikana tekemällä projektiyhteistyötä Aalto-yliopiston kanssa, järjestämällä Kaupunki tavattavissa! -tilaisuuksia sekä tuottamalla TalentMatch speed dating -tapahtumia, joissa työnantajat tapaavat potentiaalisia harjoittelijoita, kesätyöntekijöitä ja opinnäytetyön tekijöitä.

Yrittäjyyden tukeminen on myös kansainvälisen osaamisen veto- ja pitovoiman tukemista. Kaupungin yhteistyö yrittäjyysmyönteistä ja innovatiivista kulttuuria sekä yrittäjähänkeä vaalivan AaltoES -opiskelijajärjestön sekä Kiuas-kiihdyttämön kanssa on tästäkin näkökulmasta tärkeää.

Väestörakenteen muuttuessa maahanmuuton myötä myös yrittäjäkunta muuttuu. YritysEspoo on yrityksen perustamista suunnittelevien ja oman yrityksen liiketoimintaa kehittävien neuvontaorganisaatio. Neuvontaa yrityksen perustamiseen on saatavilla suomen ja ruotsin kielen lisäksi englanniksi, kiinaksi ja venäjäksi. YritysEspoon maahanmuuttaja-asiakkaat ovat perustaneet vuosien 2015–2021 aikana lähes 1 000 yritystä. Vuodesta 2018 alkaen vähintään kolmasosa YritysEspoon asiakkaista on ollut vieraskielisiä.

3.10. Työllisyyteen ja yrittämiseen liittyvät tavoitteet ja mittarit

Tavoite 4: Maahanmuuttajien työttömyys alenee ja työllisyyttä edistetään asiakaslähtöisillä palveluilla

Ulkomaalaisten työttömyysaste (2020: 25,1 %) laskee ja sen suhteellinen ero yleisen työttömyysasteeseen (2020: 12,2 %) puolitetaan valtuustokauden aikana. Ero laskee pääkaupunkiseudun alhaisimmalle tasolle

Ulkomaalaisten osuus työttömistä ja palkkatuen saajista sukupuolittain

Osaamiskeskuspalveluihin 1 000 asiakasta vuodessa, valtuustokauden aikana 1 000 asiakasta töihin ja 1 000 suorittamaan osatutkintoa tai ammatillista tutkintoa (raportoidaan sukupuolittain, yksityisen sektorin työllistymiset erikseen)

Maahanmuuttajanaisten työllisyysaste Uudenmaalla ja muiden Pohjoismaiden pääkaupunkien lähialueilla → 12

Tavoite 5: Espoosta rakennetaan huippuosaajille ja heidän perheilleen paras paikka asua

Talent Espoo -tapahtumiin ja palveluihin osallistuneiden määrä kumulatiivinen kasvu (valtuustokauden aikana tavoitteena 6 000 kansainvälistä osaajaa ja 500 työnantajaa)

Espoossa asuvien ulkomaalaistaustaisten johtajien, erityisasiantuntijoiden ja asiantuntijoiden määrä → 13

Osaajien ja työnantajien tyytyväisyys Talent Espoo -tapahtumiin ja -palveluihin

Talent Espoo -palveluissa osaajien ja työnantajien välillä syntyneiden kontaktien ja sopimusten määrä

Tavoite 6: Maahanmuuttajien yrittäjyyttä tuetaan

Vieraskielisten osuus alkaville yrittäjille tarjottavien palveluiden asiakkaista

4. Alkuvaiheen kotoutuminen

Espoo-tarinan mukaan kaupunki ”toimeenpanee tehokkaasti alkuvaiheen kotouttamisohjelman, jonka tarkoituksena on oppia suomen tai ruotsin kieli sekä päästä koulutukseen tai osaamista vastaaviin töihin”. Lainsäädäntöä uudistetaan parhaillaan. Alkuvaiheen kotoutumisen edistämisen toimet täsmentyvät valtuustokauden aikana, kun säätely ja rahoitus ovat selvillä.

4.1. Sanna Marinin hallituksen linjauksia alkuvaiheen kotoutumisen tukemisesta

Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista hallitus lanseerannut ajatuksen ”alkuvaiheen kotoutumisohjelmasta”. Ohjelmalla tavoiteltaisiin maahanmuuttajien elämäntilanteesta aiheutuvien palvelujärjestelmän katveiden poistamista ja selkiytettäisiin kotoutumisprosessin yksilöllisyyttä ja työelämälähtöisyyttä. Ohjelmalla halutaan tukea maahanmuuttajien työllisyyttä, kielitaitoa ja suomalaisen yhteiskunnan tuntemusta.

Alkuvaiheen kotoutumisohjelman kohderyhmään kuuluisivat työttömiksi työnhakijoiksi ilmoittautuneet, muutoin kuin tilapäisesti toimeentulotukea saavat sekä kansainvälistä suojelua saavat perheenjäsenineen. Tarvittaessa sitä voidaan tarjota lisäksi työvoiman ulkopuolella oleville, esimerkiksi työn, puolisonsa työn tai opintojen takia Suomeen ja Espooseen muuttaneille kotoutujille.

Alkuvaiheen kotoutumisohjelma käynnistyisi alkukartoituksella. Kuten selonteossa todetaan, työvoiman ulkopuolella olevien kotoutumisen nykyistä yhtenäisempi edistäminen edellyttää kuntien resurssien vahvistamista. Vuoden 2022 alussa palveluiden kehittämisen ja järjestämisen resursointi valtion taholta on auki.

4.2. Johdantojakso

Alkuvaiheen kotoutumisohjelman osana järjestettäisiin selonteon mukaan johdantojakso, jonka sisältönä olisi

1. osaamisen tunnistaminen, koulutus- ja työllisyyspolkujen suunnittelu ja jatko-ohjaus
2. tuen tarpeiden laaja-alainen tunnistaminen (esim. sosiaali- ja terveystalvet) ja palveluohjaus sekä
3. monikielinen yhteiskuntaorientaatio.

Selonteossa hallitus on hahmotellut johdantojakson alkavan alkukartoituksella, jossa arvioidaan maahanmuuttajan kielitaito ja muu osaaminen, opiskelu- ja työelämävalmiudet sekä kotoutumista edistävien palveluiden tarpeet. Arvioinnin pohjalta maahanmuuttajan kanssa laadittaisiin kotoutumissuunnitelma koulutus- ja työllisyyspalveluista, jotka edistävät hänen kotoutumistaan ja työllistymistään.

Jatkossakin moniin keskeisiin, jo nykyään tarjolla oleviin kotoutumista tukeviin koulutuspalveluihin (kotoutumiskoulutus, lukutaitokoulutukset ja muu vapaan sivistystyön koulutus, aikuisten perusopetus, tutkintokoulutukseen valmentava koulutus TUVA) voidaan ohjautua johdantojakson kautta. Uutta olisi kuitenkin, että koulutusväylien ja työllistymispalveluiden tarjoamia mahdollisuuksia pyritäisiin käymään läpi myös mahdollisimman monen työvoimaan kuulumattoman maahanmuuttajien kanssa Suomessa asumisen alkuvaiheessa.

Monikielisen yhteiskuntaorientaation osalta tutkitaan mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä esimerkiksi maahanmuuttajajärjestöjen ja vapaan sivistystyön kanssa. Monikielisen yhteiskuntaorientaation ja koko johdantojakson laajuus tarkentuu asiaa koskevien säädösten ja valtakunnallisten rahoitusratkaisujen myötä.

Monien kohdalla varsinaisen johdantojakson sijaan on tarkoituksenmukaisempaa tarjota kevyempää neuvonta- ja ohjauspalvelua joko fyysisessä palvelupisteessä tai sähköisten kanavien kautta. Neuvonnan ja ohjauksen keskeinen lähtökohta on asiakkaiden tukeminen itselliseen pärjäämiseen, asiointiin ja tiedonhankintaan. Maahanmuuttajien neuvonta- ja ohjauspalveluita kehitetään kaupungin asiointipalveluiden koordinoimassa poikkihallinnollisessa hankkeessa, jonka puitteissa Ison Omenan palvelutorille Matinkylään on avattu palvelupiste. Valtio tukee hanketta erityisavustuksella.

4.3. Työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajanaiset ja kohderyhmän tavoittaminen

Suomessa asumisen alkuvaiheessa tarjolla olevien palveluiden kehittäminen ja selkeyttäminen palvelee kaikkia uusia maahanmuuttajia. Tärkein peruste alkuvaiheen kotoutumisen edistämistä koskeville, tämän valtuustokauden uusille ponnistuksille, on Espoo-tarinan tavoite maahanmuuttajanaisten työllisyyden nostamisesta Pohjoismaiselle tasolle.

Monen maahanmuuttajanaisten kotoutumista hidastaa perheellistyminen. Pitkälti työllisyyspalveluiden yhteyteen rakennettu aikuisten maahanmuuttajien kotoutumisen tuki (kuten kotouttamiskoulutus), ei tavoita perhevapaiden takia työvoiman ulkopuolella olevia naisia. Ulkomaalaistaustaiset naiset perheellistyvät keskimäärin suomalaistaustaisia nuorempina ja saavat keskimäärin suomalaistaustaisia enemmän lapsia. Kotihoidon tuella on maahanmuuttajilla muita naisia kielteisempi vaikutus työhön ja koulutukseen osallistumisen kannustimiin. → 14

Elinkeinoelämän valtuuskunnan tuoreen arvion mukaan kahden huoltajan perheessä, jossa toinen vanhempi on jo töissä, pienipalkkaisen maahanmuuttajanaisten työllistyessä jokaisesta tienatusta eurosta jää vain 35 senttiä itselle. → 15

Eurostatin työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2021 työikäisten maahanmuuttajanaisten osallistumisaste työmarkkinoille oli Suomessa Pohjoismaiden alhaisin. Suomessa ulkomailla syntyneistä naisista oli vuonna 2021 työvoiman piirissä 65,4 prosenttia. Korkein osallistumisaste oli Norjan 77,3 prosenttia. Ruotsissa työikäisistä maahanmuuttajanaisista kuului työvoimaan 71,1 ja Tanskassa 68,5 prosenttia.

Kotona lastaan hoitavien naisten kotoutumisen tukemisessa keskeinen kysymys on kohderyhmän kattava tavoittaminen. Tavoit-

tamisessa voidaan hyödyntää mm. neuvonta- ja ohjauspalveluita, järjestöyhteistyötä sekä monikielistä ja -kanavaista viestintää. Kotoutumista tukevien palveluiden yhteistyötä perhekeskusten ja neuvoloiden välillä on tiivistettävä.

On rakenteellinen ongelma, että naiset jäävät miehiä heikompaan asemaan kotoutumista edistävissä palveluissa, jotka kytkeytyvät pääosin työvoimaan kuulumiseen. Tästä syystä tulisi ensisijaisesti etsiä rakenteellisia ratkaisuja. Suomalainen yhteiskunta tavoittaa Kelan kautta kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat maksaakseen heille kotihoidon tukea. Nykyisen lainsäädännön puitteissa Kelan rekisteritietoja ei kuitenkaan voida käyttää alkuvaiheen kotoutumista tukeviin palveluihin ohjaamiseen tai edes niiden markkinointiin. Lainsäädäntö ei tarjoa nykyisellään välineitä kohderyhmän kattavaan tavoittamiseen.

Pitkäkestoisesti toimeentulotuen piirissä olleiden maahanmuuttajien osalta hallitus selvittää mahdollisuutta saada kunnille Kelasta tietoja asiakkaista, jotta kunta voisi toteuttaa velvoitettaan kotoutumispalveluihin ohjaamisesta.

4.4. Alkuvaiheen tuki ja hallintorakenteiden suuret uudistukset

Vieraskielisten osalta vastuu espooalaisten työllisyyspalveluiden järjestämisestä siirtyi maaliskuussa 2021 alkaneen työllisyyden kuntakokeilun myötä TE-toimistolta Espoon kaupungille. Kun Espoossa kuntakokeilun asiakkaista yli puolet on vieraskielisiä, kuntakokeilu on tuonut kaupungille paremmat edellytykset hoitaa nykylainsäädännön (30.12.2010/1386, 30 §) mukaista ”yleis- ja yhteensovittamisvastuutaan maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla”.

Hallitus on siirtämässä vastuun työllisyyspalveluista kunnilla pysyvästi vuoden 2024 alussa. Aiemmin valtionhallintoon kuuluvalla TE-toimistolla on ollut keskeinen rooli työvoimaan kuuluvien ja työttömien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisessä. Uudistuksen myötä kunnilla on jatkossa mahdollisuus kehittää sekä työvoimaan kuuluvien että sen ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämistä kokonaisuutena. Näin voidaan vahvistaa myös työvoiman ulkopuolella olevien kielitaitoa, yhteiskunnallisia ja työelämävalmiuksia sekä edistää työvoimaan ja kaupungin työllisyyspalveluiden piiriin siirtymistä.

Oman haasteensa alkuvaiheen kotoutumisen kokonaisvaltaiseen edistämiseen tuo sosiaali- ja terveyspalvelujen siirtyminen vuoden 2023 alussa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen järjestettäväksi. Alkuvaiheen kotoutumisohjelmaa rakennettaessa on varmistettava yhdessä hyvinvointialueen kanssa, että ohjaus kotoutujien kannalta relevantteihin sosiaali- ja terveyspalveluihin toimii.

Erityisesti kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden palveluiden toimivuuden kannalta yhteistyö on keskeistä. Tälle kohderyhmälle kotoutumisaikana tarjotut kaupungin erityispalvelut ovat olleet lähes yksinomaan sosiaalihuollon palveluja, ja ovat siirtymässä hyvinvointialueen vastuulle. Selonteon mukaan kunnalla olisi jatkossakin velvoite ”ohjata viiveettä sosiaalihuollon palvelutarvearvioon henkilöt, joilla arvioidaan olevan sosiaalihuollon tarve” ja kansainvälistä suojelua saavat henkilöt ”ohjattaisiin pääsääntöisesti aina sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarvearvioon”.

Kotoutumisen edistämistä koskevaa lakia uudistettaessa kunnan ja hyvinvointialueen mahdollisimman selkeä työnjako on Espoolle tärkeä edunvalvonnan kysymys.

4.5. Alkuvaiheen kotoutumisen edistämisen jatkovalmistelu

Mikäli selonteon ajatus kunnille esitettävästä päävastuusta toteutuisi, edellyttäisi se Espoossakin kotoutumisesta vastaavien viranomaisvastuiden uudelleenmäärittelyä, palveluiden uudelleen-tarkastelua ja organisointia sekä esimerkiksi asiakastietojärjestelmiä koskevia ratkaisuja.

Asiaa koskeva säätely ja rahoitusratkaisu ovat vielä monilta osin auki, eikä valtuuston Espoo-tarinaa kirjaamaa tavoitetta alkuvaiheen kotouttamisesta ole mahdollista toimeenpanna ilman niiden täsmentymistä.

Keskeisiä kaupungin yksiköitä kehittämistyössä ovat työttömien vieraskielisten työllisyyspalveluista vastaavat elinkeino- ja työllisyysyksikkö sekä maahanmuuttajien neuvonta- ja ohjauspalveluiden poikkihallinnollista kehittämistä valtion rahoittamassa hankkeessa koordinoiva asiointiyksikkö.

Jatkovalmistelua tehdään tiiviissä yhteistyössä mainittujen ja muiden keskeisten tahojen kanssa. Kotouttamisen edistämisen periaatteista hallintosäännön mukaan päättävälle kaupunginhallitukselle laaditaan esitys alkuvaiheen kotoutumisohjelmasta viimeistään työvoima- ja elinkeinopalveluiden rakenneuudistuksen astuessa voimaan vuonna 2024. Alkuvaiheen kotoutumisen kokonaisuuden palveluita voidaan ennen tätä pilotoida vuoden 2023 talousarvioon kirjattavin resurssein tai ulkopuolisen rahoituksen tukemana.

5. ”Kaikkien Espoo” arjessa

Maahanmuuton myötä ja Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten espoolaisten määrän kasvaessa kaupungin arki muuttuu kulttuurisesti monimuotoisemmaksi. Kaikki espoolaiset kutsutaan mukaan rakentamaan kaupungin tulevaisuutta. Asiakslähtöisillä palveluilla turvataan kaupungin sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä. Espoo-tarinan mukaan ”jokainen Espoossa asuva on espoolainen” ja ”meillä on nollatoleranssi rasismiin”. Vaikka länsimaat että niiden kansalaiset tuomitsevat tiukasti 24.2.2022 alkaneen laajan hyökkäyksen Ukrainaan, on tärkeää, että emme kohdista minkäänlaista häirintää tai vihaa Suomessa asuviin venäläisiin. Venäläistaustaisten ihmisten epäasiallinen kohtelu heikentää Suomea ja tukee Venäjän valtiojohdon propagandakoneistoa.

5.1. Poliittinen osallistuminen, viestintä ja vuoropuhelu

Maahanmuuttoon ja maahanmuuttajille Suomessa syntyneisiin lapsiin kytkeytyvä väestörakenteen muutos on Espoossa osa kaupunkilaisten arkea hyvin monin eri tavoin:

- Vuonna 2021 vieraskielisiä oli
 - » ensimmäisen luokan oppilaista oli 27,5 prosenttia,
 - » YritysEspoon yrittäjiksi aikovista asiakkaista 36 prosenttia ja
 - » kaupungin vanhuspalveluiden henkilöstöstä 22 prosenttia.
- Viime vuosina Espoossa on syntynyt 700–800 vauvaa, joille merkittiin väestörekisteriin äidinkieleksi muu kuin suomi tai ruotsi.

Väestörakenteen muutos on toistaiseksi näkynyt heikosti edustukselliseen kuntademokratiaan osallistumisessa. Tilastokeskuksen mukaan äänioikeutetuista ulkomaalaisista käytti vuoden 2021 kuntavaaleissa Uudenmaan vaalipiirissä äänioikeuttaan vain 16,9 prosenttia. Koko maassa vieraskielisistä äänioikeutetuista äänesti vaaleissa 23 prosenttia.

Maahanmuuttajat vastaavat muita kaupunkilaisia harvemmin erilaisiin kyselytutkimuksiin, joiden tuloksia hyödynnetään kaupungin palveluiden kehittämisessä.

Kaupungin on tärkeää vahvistaa kumppanuuttaan maahanmuuttaja-yhteisöjä edustavien järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa, jotta Espoon asukas- ja asiakslähtöisyyttä korostavat arvot toteutuvat. Näiden kumppanuuksien merkitys on korostunut, kun kaupunki on yhdessä monien yhteisöjen kanssa taistellut korona-aikana epidemiaa vastaan. Espoo-tarinan mukaan kaupunki tekee maahanmuuttajien kotouttamisessa läheistä yhteistyötä alueellaan toimivien seurakuntien, järjestöjen ja yritysten kanssa.

Hyvinvointialueen toiminnan käynnistyessä on huolehdittava, että julkishallinnon kumppanuus yhteisöjen ja järjestöjen kanssa voi vahvistua edelleen hallintorakenteiden muutoksista huolimatta. Kau-

punki myöntää jatkossakin avustuksia muun muassa kotoutumista ja hyvinvointia edistävään työhön sekä taide- ja kulttuuritoimintaan.

Maahanmuuttajat eivät aina tunne suomalaisen yhteiskunnan tai Espoon palveluiden toimintaa yhtä hyvin kuin suomalaistaustaiset kaupunkilaiset. Tämä voi johtaa palvelujärjestelmässä harhailuun.

Kaupungin lähtökohtana on, että espoolaiset huolehtivat aktiivisesti ja omatoimisesti itsestään ja läheisistään, mutta kukaan ei jää tukea vaille, jos omat voimat eivät riitä. Oikean tuen löytäminen oikea-aikaisesti voi kuitenkin olla hankalaa, jos palveluita tai niiden toimintaa ei tunne.

Kaupungin viestintää ja asiointipalveluita toteutetaan ja kehitetään pitkäjänteisesti vastaamaan asiakaslähtöisesti kaikkien espoolaisten tarpeisiin. Maahanmuuttajien monimuotoisuus huomioidaan. Erityisesti poikkeustilanteissa ja kriiseissä palvellaan useammalla kielellä. Vakiintuneiden kaupungin viestintäkanavien tavoittamattomissa olevia kaupunkilaisia pyritään saavuttamaan esimerkiksi järjestökumppaneiden kautta. Vuoropuhelua maahanmuuttajien kanssa käydään myös kaupungin järjestämissä Town Hall Meeting- ja Hello Espoo -tapahtumissa, Hello Espoo -verkkoyhteisössä sekä hyvinvointia edistävässä kumppanuusfoorumissa.

5.2. Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset

Suomessa syntyneiden osuus Espoon ulkomaalaistaustaisista kasvaa nopeasti. Vuoden 2021 alussa kaikista ulkomaalaistaustaisista espoolaisista 23 prosenttia oli täällä syntyneitä. Saman vuoden lopussa neljäsluokkalaisista ja sitä nuoremmista perusopetuksen vieraskielisistä oppilaista yli puolet oli syntynyt Suomessa. Suomessa syntyneiden osuus vieraskielisistä oppilaista oli korkein albanian- ja somalinkielisten (75 %) sekä kiinankielisten (62 %) joukossa.

Tämän Suomessa syntyneen sukupolven yhdenvertaisuus tai sen puute suhteessa suomalaistaustaisiin ikätovereihinsa on Suomen kotouttamispolitiikan onnistumisen totuuden hetki, kun he ensimmäistä kertaa suuremmassa määrin työmarkkinoillemme tämän vuosikymmenen lopussa ja ensi vuosikymmenellä. Koulutustason ja työllisyysasteen kaltaisten indikaattoreiden lisäksi keskeistä on nuorten identiteetti ja kokemus yhteiskuntamme jäsenyydestä.

Vuonna 2019 julkaistun tutkimuksen mukaan Suomessa syntyneistä somalinkielisistä vain 48 prosenttia ajattelee, että suomalaisuus ei ole riippuvainen etnisestä taustasta. Heidän Somaliassa syntyneiden vanhempiensa sukupolvesta näin ajatteli 67 prosenttia. Tutkimuksen mukaan Suomessa syntyneet somalinkieliset kokevat mahdollisesti asian niin, että suomalaiseksi on vaikea tulla, vaikka olisi syntynyt Suomessa, jos näyttää ulkoisesti erilaiselta kuin niin sanotut kantasuomalaiset. → 16

Tutkimuksen viesti suomalaiselle yhteiskunnalle on vakava.

Espoo-tarinaa kirjattu ajatus jokaisen Espoossa asuvan espoolaisuudesta voi tarjota pohjan sille, että taustaltaan erilaiset kaupunkilaiset kokevat kaupungin omakseen ja itsensä tervetulleiksi mukaan Espoon tulevaisuuden rakentamiseen.

5.3. Kulttuuri, liikunta ja nuorisotyö

Aktiivisen yhteiskunnan jäsenyyden tärkeitä foorumeita ovat esimerkiksi kulttuurin, taiteen, liikunnan ja urheilun kentät sekä nuorisotyön toiminta. Väestörakenteen muuttuessa maahanmuuttajat ja heidän Suomessa syntyneet lapsensa on tärkeää saada mukaan paitsi katsomoihin ja osaksi yleisöä, myös urheilijoiksi, taiteilijoiksi, valmentajiksi ja elävää kaupunkikulttuuria luoviksi toimijoiksi.

Kaupunki innostaa liikunta- ja urheiluseurojen, kulttuuri- ja nuorisotoimijoiden sekä asukasyhdistyksien kumppaniverkostoon toimimaan yhdenvertaisesti ja tarjoamaan kaikille kaupunkilaisille mahdollisuuksia hauskaan ja merkitykselliseen yhdessä toimimiseen. Myös taiteen perusopetuksen oppilaitoksia kannustetaan entistä vahvemmin huomioimaan saavutettavuus toimintansa järjestämisessä ja viestinnässä. Kaupunki rohkaisee taustaltaan erilaisia ulkomaalaistaustaisia ja suomalaistaustaisia nuoria ystävystymään, verkostoitumaan ja harrastamaan yhdessä.

Harrastajien monimuotoisuus on tärkeää taustaltaan erilaisten kaupunkilaisten yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kannalta. Mutta tärkeää se on myös liikunta-, urheilu-, kulttuuri- ja nuorisotoimijoiden elinvoimaisuuden ja tulevaisuuden menestyksen turvaamiseksi, kun vieraskielisiä kaupunkilaisia on entistä enemmän.

Erityisen tärkeää työtä eri seurat ja toimijat tekevät espoolaisten lasten maksuttomien tai edullisten harrastusmahdollisuuksien turvaamisessa yhteistyössä kaupungin kanssa. Harrastusten kautta löytyy ystäviä ja osallisuuden kannalta tärkeitä kohtaamisia. Harrastaminen tukee myös oppimista. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen mukaan yksikin ohjattu harrastus nostaa oppilaiden lähtötasoa huoltajien koulutustasosta riippumatta. → 17

Espoo-tarinan mukaan takaamme kaikille espoolaisille lapsille ja nuorille mahdollisuuden harrastaa.

Kirjastot ovat monille maahanmuuttajille tärkeitä oppimisen, virkistytymisen, harrastamisen ja kotoutumisen paikkoja. Espoon kirjastot ovat saaneet laajemminkin tunnustusta aktiivisen kansalaisuuden ja osallisuuden edistämisestä avoimesti eri taustaiset asukkaat huomioiden ja heitä yhdistäen. Museot tarjoavat kaupunkilaisille elämyksiä ja auttavat maahanmuuttajataustaisia kaupunkilaisia ymmärtämään suomalaista kulttuuria sekä maamme historiaa.

Kumppanuuksiin nojaavat ja kaupunkilaisten osallisuutta vahvistavat toimintamallit – kuten Kulttuurikurkkaus varhaiskasvatuksessa, Kulttuuri- ja liikuntapolku Kulps kouluissa, Kaikukortti taloudellisesti heikossa asemassa oleville asukkailla sekä yhdessä urheiluseurojen kanssa alakoululaisille toteutettavat WAU-harrasteryhmät – tavoittavat myös eri-ikäisiä maahanmuuttajataustaisia asukkaita arjessaan. Mallit toimivat osana pysyviä rakenteita. Sellaiseksi rakennetaan myös toisen asteen koulutusta ja huippu-urheilua yhdistävää kumppanuusmallia, jonka ensimmäinen saavutus on pääkaupunkiseudun urheiluakatemiaa kanssa yhdessä toteutettava Omnia Basketball Academy.

5.4. Maahanmuuttajat ja ikääntyminen

Muita kaupunkilaisia nuoremman ikärakenteen johdosta vieraskielisten osuus eläkeikäisistä on toistaiseksi ollut pieni. Vuoteen 2035 asti ulottuvan vieraskielisten väestöennusteen mukaan vieraskielisten määrän suhteellinen kasvu on kuitenkin suurinta nimenomaan ikääntyneiden joukossa. Kaikissa alle eläkeikäisissä ryhmissä vieraskielisten määrän ennustetaan kasvavan välillä 2018–2035 ikäryhmästä riippuen 72–167 prosenttia, mutta 64-vuotta täyttäneiden osalta kasvuprosentin ennustetaan olevan 444 prosenttia.

Ikääntyneiden palveluihin tulee jatkossa aiempaa enemmän ulkomaalaistaustaisia asiakkaita ja niiden on mukauduttava uudensuomalaisiin palvelutarpeisiin. Nämä tarpeet voivat liittyä esimerkiksi aikuisena opitun suomen tai ruotsin kielen unohtamiseen.

Liikuntaneuvonnalla ja muilla ehkäisevillä palveluilla on keskeinen rooli ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

5.5. Hyvinvoinnin edistäminen ja suhde hyvinvointialueeseen

Kaupungin keskeisiin tehtäviin kuuluu kaupunkilaisten hyvinvoinnin edistäminen senkin jälkeen, kun sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueelle. Kaupunkilaisten arjen sujuvuuden ja hyvinvoinnin kannalta sosiaali- ja terveystalouden toimivuus on tärkeää. Kaupungin on onnistuttava yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.

Espoo-tarina korostaa Espoon edunvalvontaa kasvavan kaupungin sekä hyvinvointialueen tehtävissä ja rahoituksessa. Koska Espoon ja Länsi-Uudenmaan väestö poikkeaa pääkaupunkiseudun ulkopuolisten alueiden hyvinvointialueista, on Espoon tärkeää pyrkiä vaikuttamaan siihen, että vieraskielisten palvelut toimivat hyvin Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella. Tämä on tärkeää myös hyvinvointialueen palveluiden asiakaslähtöisyyden kannalta. Esimerkiksi hyvinvointialueen vastuulle siirtyvissä aikuisten sosiaalipalveluissa oli Espoossa vieraskielisten osuus asiakkaista vuoden 2022 alussa 53 prosenttia.

Järjestämisvastuun siirtyessä vuoden 2023 alussa Länsi-Uudella maalla on enemmän vieraskielisiä asukkaita kuin Keski-Pohjanmaan tai Kainuun hyvinvointialueella on asukkaita. Länsi-Uudenmaan vieraskieliset vastaavat noin 11 mediaanikunnan asukasmäärää.

Esimerkiksi palveluiden saavuttavuus ja asiakaslähtöisyys, vieraskielisten palveluiden käyttöä koskevan tietopohjan puutteet sekä alkuvaiheen kotoutumisen tukemisen sekä maahanmuuttajien neuvonta- ja ohjauspalveluiden toimivuuden varmistaminen yli hallinnollisten rajojen ovat keskeisiä yhteistyökysymyksiä hyvinvointialueen kanssa.

5.6. Turvallisuus

Kaupunki huolehtii kaupunkilaisten turvallisuudesta osana omaa palvelutuotantoaan sekä ehkäisee turvallisuuteen liittyviä huolia hyvässä yhteistyössä kaupunkilaisten ja turvallisuusviranomaisten kanssa. Tarkemmin turvallisuusasioista linjataan kaupungin turvallisuusohjelmassa, jonka luonnos tulee päätöksentekijöiden käsiteltäväksi vuoden 2022 aikana.

Kielimuuri tai taustaltaan erilaisten kaupunkilaisten tavoittamisen vaikeus voivat heikentää vieraskielisten kaupunkilaisten turvallisuutta, jos esimerkiksi palo- tai terveysturvallisuutta koskevat ohjeet eivät tavoita heitä.

Rikoksentorjuntaneuvoston mukaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvien arvioidaan joutuvan väkivallan uhreiksi jopa kaksi kertaa todennäköisemmin kuin valtaväestön. Usein taustalla on rasistinen motiivi. Viime vuosina poliisin tietoon on tullut vuosittain noin 1 000 rikosta, joissa oli rasistisia piirteitä. Toisaalta monet ulkomaalais-taustaiset, etenkin naiset ja lapset, kokevat väkivaltaa oman yhteisönsä sisällä. Maahanmuuttajanaishilla on korkea riski joutua väkivallan uhreiksi. Osassa tapauksista on niin sanotun kunniaväkivallan piirteitä, eli väkivallalla pyritään palauttamaan perheen tai suvun kunnia tilanteissa, joissa henkilö ei noudata yhteisön normeja. → 18

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asuvat ulkomaalaiset olivat vuosina 2017–2018 1,2 kertaa suomalaisia useammin epäiltynä rikoslakirikoksista. Yliedustus korostuu seksuaali- ja huumorikosepäilyissä. → 19

Valtuustokauden alussa nuorten rikollisuus, jengiytyminen ja ulkomaalaistaustaisten nuorten rooli ovat nousseet voimakkaasti julkiseen keskusteluun. Tutkijoiden mukaan nuorten rikollisuus on yleisesti vähentynyt viime vuosikymmeninä. Nuorten kohdalla sekä rikokset että uhrikokemukset kasautuvat pienelle ryhmälle. Myös nuorten kohdalla ulkomaalaistaustaiset tekevät rikoksia enemmän kuin suomalaistaus-

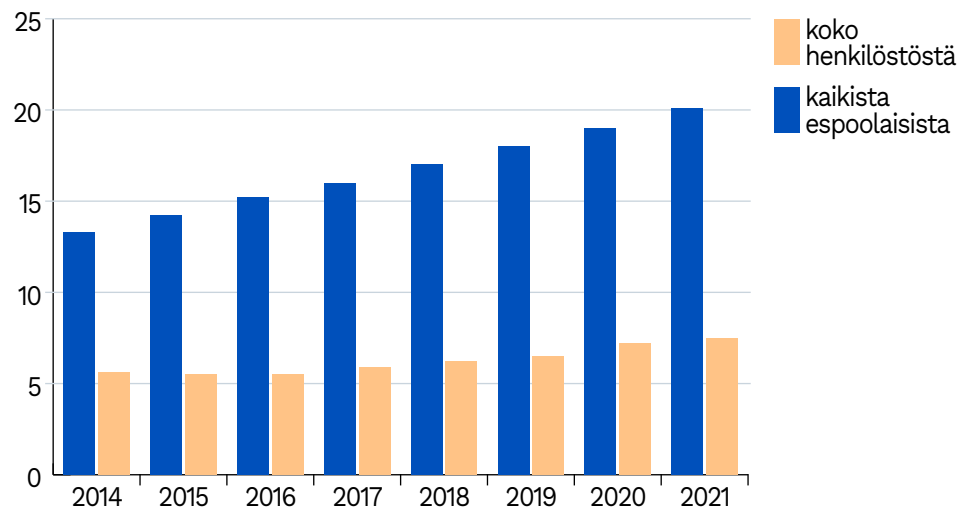
taiset. Erot pienenevät, jos vertailussa huomioidaan sosioekonomiset tekijät. Taustalta löytyy monia toisiinsa kietoutuneita syitä. → 20

Kaupungin rooli ongelmien ehkäisyssä liittyy esimerkiksi asuntopolitiikkaan, koulutuskulkujen rakentamiseen ja työllisyyspalveluihin. Onnistunut kotoutuminen edistää vahvistaa kuuluvuuden tunnetta ja ehkäisee rikolliseen elämään ajautumista.

5.7. Kaupungin henkilöstö

Vieraskielisten osuus espoolaisista kasvaa voimakkaasti. Espoossa vieraskielisten väestöosuus on kasvanut huomattavasti henkilöstöosuutta nopeammin. Vieraskielisten asukkaiden palvelujen kehittämiseksi tarvitaan paitsi vieraskielisen henkilöstön määrän kasvattamista myös henkilöstön osaamisen sekä monimuotoisten työyhteisöjen kehittämistä.

Vieraskielisten espoolaisten osuus kaikista espoolaisista ja vieraskielisten työntekijöiden osuus henkilöstöstä 31.12.

Vieraskielisten osuuden kasvu merkitsee myös, että yhä suurempi osa Espoon alueen työvoimasta ja työnhakijoista on vieraskielisiä. Jatkossa yhä useammin myös kaupungin työvoimatarpeisiin on löydyttävä vastauksia joko avoinna olevaan tehtävään hakevien, pätevien vieraskielisten hakijoiden tai pätevyyden saavuttamissa maahanmuuttajia tukevien koulutuspolkujen suunnalta. Yksi osa tällaista polkua tulee olla kehittyvällä suomen ja/tai ruotsin kielen taidolla kaupungin palvelukseen tulleiden työntekijöiden kielitaidon vahvistaminen. Näitä toimenpiteitä tehdään kaupungilla yhteistyössä mm. Omnian, Metropolian ja muiden oppilaitosten sekä korkeakoulujen kanssa.

Espoon kaupungin esihenkilöitä on tuettava vieraskielisten rekrytoinnissa sekä monimuotoisten työyhteisöjen ja monimuotoisen asiakastyön johtamisessa. Tämä tapahtuu kaupungin tavoitteiden kautta sekä erilaisin johtamisvalmennuksin.

Espoon kaupungin tehtäviin liittyy erilaisia virallisia pätevyysvaatimuksia. Kotouttamisohjelman kaupungin henkilöstöä koskeva tavoite (tavoite löytyy luvusta 5.8) ei merkitse, että kaupungin henkilöstön pätevyysvaatimuksista joustettaisiin vieraskielisten hakijoiden kohdalla. Osa pätevyysvaatimuksista on lakisääteisiä. Muutoin pätevyysvaatimuksista on arvioitava ja tarvittaessa muutetaan osana toimintaympäristön muutoksiin reagoivaa henkilöstösuunnittelua Espoossa. Kielitaitovaatimukset määritellään työtehtävien mukaan.

Konsernihallinnon henkilöstöyksikkö tukee monipuolisin toimenpitein kotouttamisohjelman henkilöstöä koskevan tavoitteen toteuttamista.

5.8. ”Kaikkien Espooseen” liittyvät tavoitteet ja mittarit

Tavoite 7: Työvoiman pitkän aikavälin turvaamiseksi ja asiakaslähtöisyyden varmistamiseksi nostetaan vieraskielisen henkilöstön osuutta

Vieraskielisten osuus kaupunkilaisista/kaupungin henkilöstöstä (sekä kaupunkitasolla että toimialoihin/tulosalueeseen sekä tulosyksiköittäin jaoteltuna)

Tavoite 8: Takaamme kaikille espoolaisille lapsille ja nuorille mahdollisuuden harrastaa

Kouluterveyskyselyn tiedot suomalaistaustaisten sekä ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten säännöllisestä harrastamisesta

Loppuviitteet

→ **1** Vuoden 2018 PISA-tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten oppilaiden keskimääräinen ero lukutaidossa oli Suomessa 92 pistettä kantaväestön hyväksi (vrt. OECD 41 pistettä). Maahanmuuttajataustaisten perheiden keskimäärin heikompi sosio-ekonominen asema selittää osan eroista, mutta perheiden taloudellisen tilanteen erojen vakioimisen jälkeenkin eroksi jäi 74 pistettä (vrt. OECD 24 pistettä). Laskennallisesti yhden kouluvuoden aikana muodostunut oppimäärä vastaa noin 30–40 pistettä.

→ **2** Allu-testin tulosten perusteella tarkastellaan sitä, kuinka monta prosenttia kunkin ryhmän 2. luokan oppilaista saavuttaa riittävän lukutaidon tason. Allu-lukutesti on Turun oppimiskeskuksen kehittämä ala-asteen lukutesti, joka on normitettu vuonna 1995 laajan valtakunnallisen aineiston pohjalta. Allu-testin avulla saadaan tietoa lapsen teknisen lukutaidon ja luetun ymmärtämisen tasosta sekä tunnistetaan lapset, joilla on lukemisvaikeus.

→ **3** Bernelius, Venla ja Huilla, Heidi: Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Valtioneuvoston julkaisusarja 2021:7

→ **4** Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto (2020): syrjinta.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-selvitys-afrikkalaistaustaisille-suomalaisille-rasismi-ja-syrjinta-ovat-arkipaivaa

→ **5** Todistuksen keskiarvon laskemisessa huomioitavat aineet: matematiikka, äidinkieli ja kirjallisuus / suomi toisena kielenä, englanti ja historia.

→ **6** Suomen julkisen talouden kestävyys. Talousnäkymät. Valtionvarainministeriön julkaisuja – 2020:59

→ **7** Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-856-7

→ **8** Ulkomaalaisten työttömyysasteen käyttämisenä maahanmuuttajien työllisyyden mittarina on se hyvä puoli, että sen vaatimat tiedot ovat helposti saatavilla ja se tarjoaa pitkää, jatkuvasti täydentyvää aikasarjaa työttömyyden tarkasteluun. Toisaalta mittari antaa hiukan turhan synkän kuvan maahanmuuttajien työttömyystilanteesta. Työttömyysaste lasketaan jakamalla työttömien määrä työvoimaan kuuluvien määrällä. Ulkomaalaisten kohdalla jälkimmäinen luvuista päivittyy reilun kahden vuoden viiveellä. Koska Espoossa asuvien, työvoimaan kuuluvien ulkomaalaisten määrä kasvaa nopeasti ja työttömien ulkomaalaisten määrä on ajantasaisesti tiedossa kuukausittain, vääristää se työttömyysastetta hiukan synkempään suuntaan. Toinen pulma ulkomaalaisten työttömyysasteen käyttämiseen maahanmuuttajien työttömyyden mittarina liittyy siihen, että maahanmuuttajien työllisyystilanne kohenee Suomessa asuttujen vuosien myötä. Pääkaupunkiseudun kaupunkien Tilastokeskuksesta tilaamien tietojen mukaan vuonna 2018 Espoossa asuneiden ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli 53 prosenttia alle 6 vuotta maassa asuneilla, mutta 60 prosenttia 6–10 vuotta asuneilla ja 64 prosenttia 11–15 vuotta Suomessa asuneilla. Matkan varrella moni saa Suomen kansalaisuuden, jolloin suuri osa paremmin työmarkkinoille mukaan päässeistä maahanmuuttajista ei enää ole mukana ulkomaalaisten työttömyys- tai työllisyyslukuissa.

→ **9** Työ- ja elinkeinoministeriö: Kotoutumisen kokonaiskatsaus. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10

→ **10** Työ- ja elinkeinoministeriö: Kotoutumisen kokonaiskatsaus. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10

→ **11** Saukkonen, Pasi & Peltonen, Juho (2018): Eroja ja yhtäläisyyksiä. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen tietojen valossa. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot

→ **12** Seurantamittarina käytetään 20–64-vuotiaiden maahanmuuttajataustaisten naisten työllisyysastetta (työllisten osuus samankäisestä väestöstä). Aineistona on Eurostat:n julkaisema EU-maiden kesken vertailukelpoinen tilasto, joka Suomen osalta pohjautuu Tilastokeskuksen työvoimatutkimukseen. Vertailtavina alueina ovat EU:n tilastollisen aluejaon mukaiset NUTS 2 -alueet Helsinki-Uusimaa (Uudenmaan maakunta), Tukholma, Själlanti ja Oslo-Akershus. Työvoimatutkimuksen tuottamat tiedot eivät ole Espoon väestöpohjalla riittävän luotettavia. Otantakyselyn virhemarginaali on liian suuri. Pienin soveltuva alue, jolta on tarjolla riittävän luotettavia ja pohjoismaiden kesken vertailukelpoisia maahanmuuttajataustaisten naisten työllisyystilastoja, on Uusimaa. Espoota tarkastellaan osana Uuttamaata (Espoossa asuu noin 22 % Uudenmaan maahanmuuttajataustaisesta väestöstä).

→ **13** Tiedot saadaan Tilastokeskukselta ja ne voidaan raportoida hiukan yli 2 vuoden viiveellä.

→ **14** OECD and European Union (2018): Settling In 2018: Indicators of Immigrant Integration. OECD Publishing, Pariisi.

→ **15** Kurronen, Sanna & Pyykkönen, Jussi (2.11.2021): Jäähyväiset nuuudelle. Näin maahanmuutto pelastaa Suomen. EVA analyysi No 100.

→ **16** Pitkänen, Ville; Saukkonen, Pasi & Westinen, Jussi (2019): Samaa vai eri maata. Tutkimus viiden kieliryhmän arvoista ja asenteista Suomessa. e2 Tutkimus ja kirjoittajat

→ **17** Ukkola, Annette; Metsämuuronen, Jani & Paananen Maiju: Alkumittauksen syventäviä kysymyksiä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus: Julkaisut 10:2020

→ **18** Rikksentorjuntaneuvosto: Etnisiin vähemmistöihin kohdistuva väkivalta. rikksentorjunta.fi/etnisiin-vahemmistoihin-kohdistuva-vakivalta

→ **19** Tilastokeskus 16.5.2019: stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html

→ **20** Markus Kaakinen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, PowerPoint-esitys 1.9.2021

Espoon kaupunki,
Strategiayksikkö,
Kansainvälisyys ja maahanmuuttoasiat

www.espoo.fi

